

Yarına bir 'değer' bırak

2010
TURİZM SEKTÖRÜ
MEHMET KEMAL DEDEMAN ÖZEL TEŞVİK ÖDÜLÜ

Mehmet Kemal Dedeman
Araştırma ve Geliştirme
Proje Yarışması

Mehmet Kemal Dedeman
Araştırma ve Geliştirme
Proje Yariřması

KÜLTÜR TURİZMİ ODAKLI DESTİNASYON BELİRLEME VE YÖNETİM MODELİ:
KOMMAGENE - NEMRUT ÖRNEĞİ

TURİZM SEKTÖRÜ
MEHMET KEMAL DEDEMAN ÖZEL TEşVİK ÖDÜLÜ

HAZIRLAYANLAR

DOÇ. DR. NERİMAN şAHİN GÜÇHAN
Y. DOÇ. DR. A. GÜLİZ BİLGİN ALTINÖZ

ANKARA

Mehmet Kemal Dedeman
Araştırma ve Geliştirme
Proje Yariřması

KÜLTÜR TURİZMİ ODAKLI DESTİNASYON BELİRLEME VE YÖNETİM MODELİ: KOMMAGENE - NEMRUT ÖRNEĞİ

Foto: Nuri Bilge Ceylan, 2008. KNKGP Arřivi

HAZIRLAYANLAR

DOÇ. DR. NERİMAN ŞAHİN GÜÇHAN
Y. DOÇ. DR. A. GÜLİZ BİLGİN ALTINÖZ

ODTÜ, Mimarlık Faköltesi,
Mimarlık Bölümü,
Restorasyon Lisansüstü Programı
06531-Ankara

ÖZET

Bu çalışmada kültür turizmi destinasyonlarının belirlenmesi ve yönetimi için “*amaca yönelik toplanmış bilgiye dayalı, doğru destinasyon seçimini ve destinasyonun aşamalandırılmasını öngören*” bir model geliştirilmiştir. Coğrafi Bilgi Sistemi tabanlı bu model, başta Kültür ve Turizm Bakanlığı olmak üzere, sektörle ilgili merkezi ve yerel kurumlarla her türlü Sivil Toplum Kuruluşunun kültür varlıkları odaklı destinasyon belirlemede kullanabileceği bilgiyi sistematik olarak sunan bir Karar Destek Sistemi’ni içerir.

Önerilen modelin uygulanmasında, özellikle yönetiminde 5226 sayılı yasa ile mevzuatımıza giren *Alan Yönetimi, Yönetim Planı* ve *Alan Başkanı* olarak tanımlanan yeni araçların kullanılması öngörülmektedir. Dolayısıyla bu çalışma koruma gündemine yeni eklenen bu araçların kültürel varlıkların korunması kadar, kültürel turizm odaklı kullanımını örneklemeyi amaçlamaktadır. Türkiye için ilk örnek olacak bu modelin kısa sürede uygulanmaya geçirilecek bir *Yönetim Planı*’na temel oluşturması beklenmektedir.

Bu çerçevede çalışmanın giriş bölümünde Türkiye Turizm Stratejisi 2003’e dayanarak destinasyon belirlemenin önemi vurgulanmış, bu çalışmanın amaçları ve geliştirilen stratejiler aktarılmıştır. Çalışmanın birinci bölümünde örnek il olarak seçilen Adıyaman’da Kommagene-Nemrut odaklı bir destinasyon arayışının nedenleri ‘Kommagene Nemrut Koruma Geliştirme Programı’nın arka planı’ başlığı altında yasal, idari, fiziksel ve sosyal gerekçeleriyle kısaca verilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde destinasyon belirlemede kullanılan modelin gerekçesi, amaçları, araçları, tanımları, uygulama etapları ve sonuçları verilmiştir.

Çalışmanın sonuç bölümünde geliştirilen bu modelin Adıyaman ili özelinde uygulanmasında öngörülen yönetim modeli örneklenerek, bu modelin kültür turizmi odaklı kullanım olanakları tartışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Kültür turizmi, destinasyon belirleme, kültür varlıkları, Alan Yönetimi, Yönetim Planı, Kommagene, Nemrut

ÖNSÖZ

Bu çalışmada sunulan Kültür Turizmi Odaklı Destinasyon Belirleme Modeli, yazarlar tarafından geliştirilmiş olup, Kültür ve Turizm Bakanlığı (KTB) ile Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) Rektörlüğü arasında 15.08.2006 tarihinde imzalanan ve Mart 2008’de revize edilerek çalışmalarına başlanan ‘Kommagene-Nemrut Koruma ve Geliştirme Programı, Nemrut Dağı ve Tümülüsü ve Anıtları Malzeme, Yapısal Durum, Jeolojik Araştırmalar ve Koruma Önerileri Geliştirme ve Yönetim Planı Hazırlanmasına İlişkin Protokol’ kapsamında yer alan Yönetim Alanı sınırlı belirleme çalışmasında kullanılmıştır.

Kısaca Kommagene Nemrut Koruma ve Geliştirme Programı (KNKGP) adıyla anılan protokol kapsamında geliştirilen bu model “KNKGP – Yönetim Alanı Sınırı Tanımı Raporu” adı altında Aralık 2008’de KTB’na sunulmuş ve mevzuat gereği ilgili kurumlarla birlikte KTB’nca da kabul edilmiştir. KTB ile ODTÜ arasında imzalanan KNKGP ile ilgili protokol gereği, söz konusu program kapsamında üretilen /tesis edilen her türlü araştırma ve/veya ürünle ilgili telif hakkı ODTÜ adına, KNKGP Proje Yöneticisi ve Proje Yöneticisi Yardımcısı sıfatıyla söz konusu modeli üreten yazarlara aittir.

Yazarlar bu çalışmaya inanarak destek veren başta KTB ve ODTÜ olmak üzere, 2006 yılından bu yana KNKGP’nin her aşamasında birlikte çalışılan tüm proje ekibi ile kurum dışından programa destek veren fahri danışmanlarımıza özellikle teşekkür ederler. Yarışma koşulları gereği, yazarlarca daha önce hazırlanan farklı metinlerden derlenerek yeniden oluşturulan bu metinde yazarların önceki yayınlarına metin içinde referans verilmemiş, ancak çalışmanın sonunda “Yayınlandığı yerin bildirimi” başlıklı sayfada bu yayınların tam listesi verilmiştir. Yazarlarca yayınlanan ve bu çalışmada kullanılan metinlerin tamamının pdf kopyalarına KNKGP resmi web sitesinde yer alan “KNKGP’nca Yapılan Yayınlar” başlığından ulaşmak mümkündür.

İÇİNDEKİLER

Özet.....	1
Önsöz	2
İçindekiler.....	3
Tablo Listesi.....	4
Şekiller Listesi.....	4
Kısaltmalar.....	6
Kültür Turizmi Odaklı Destinasyon Belirleme Modeli:	
Kommagene-Nemrut Örneği.....	7
Giriş	7
1. KNKGP'nin arka planı: NDT'nün korunması sorunu nasıl ele alınmalı?	9
1.1. Mevcut yasal ve idari çerçevenin değerlendirilmesi	9
1.2. NDT: Konumu ve mimari özellikler	11
1.3. KNKGP'nin kapsamını biçimlendiren faktörler	14
1.4. KNKGP'nin kapsamı	15
A. NDT'nün korunması ve sunumuna yönelik alt projeler.....	15
B. NDT odaklı Adıyaman'ın destinasyona dönüşmesini sağlayacak özel alt projeler.....	17
2. Kommagene-Nemrut Kültür Turizmi Odaklı Destinasyon Belirleme ve Yönetim Modeli:.....	18
2.1. Yasal Dayanak ve Araçlar.....	18
2.2. Amaç ve Hedefler.....	19
2.3. Uygulama Aşamaları, Kapsam ve Ana Parametreler	20
A. Bilgi Altlığının Hazırlanması: Veri Toplama.....	20
B. KNKGP-CBS'nin Oluşumu: Mekansal Veritabanı Tasarımı, Veri Girişi ve Yapılandırması.....	21
C. Mevcut Durumun Analizi: Verilerin Görüntülenmesi ve Tematik Haritaların Oluşturulması	25
D. Mevcut Durumun Değerlendirmesi: Verilerin Sorgulanması ve Alt Bölgelerin Saptanması.....	27
2.4. KNKGP Kültürel Turizm Odaklı Destinasyon ve Yönetim Önerileri.....	31
3. Sonuç:.....	33
Kaynaklar.....	35
Yayınlandığı yerin bildirimi	36
Ekler	38
Ek 1: KNKGP-CBS Mekansal Veritabanı Modeli	39
Ek 2: Tematik Haritalar ve Sorgulamalar	44
Ek 3: Adıyaman Kültür Varlıkları Envanteri - Formlar ve İnternet Ortamında Görüntüleme.....	53

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: NDT ve NDMP ile ilgili İdari Yapı 11

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1. NDTve NDMP yakın çevre ilişkileri, Googlemap, 2010.

Şekil 1.2a. Kommagene Krallığı'nın günümüz Türkiye'sinde yayıldığı bölge, (Dignas ve Filges, 1991:8, Res.1); b. Kommagene Krallığının I. Antiochos döneminde yayıldığı coğrafya, Haz. Jörg Wagner, Kaynak: Dörner (1999:20-21).

Şekil 1.3 a (sol) NDT Rölövesi, KNKGP 2010, b (sağ) NDT ve yakın çevresi hava fotoğrafı, KNKGP, 2007.

Şekil 1.4 a (üst) NDT Doğu Teras, b (alt) Batı Teras, KNKGP, 2009.

Şekil 1.5 Adıyaman Ziyaretçi Merkezi yapısı ve sergilere ilişkin 3B görseller , KNKGP, 2009.

Şekil 1. NDT Çevre düzenleme Projesi, Ölçek: 1/500, SAYKA ve KNKGP, 2009.

Şekil 2.1. Coğrafi referanslı hale getirilen 1/100000 halihazır haritalar üzerindeki temel elemanlar (il sınırı, ilçe sınırı, köy, nehir, göl) çizilerek sayısallaştırılması, KNKGP,2008.

Şekil 2.2. 256 adet eser/alana ilişkin mekansal verilerin girilmesi, KNKGP,2008.

Şekil 2.3. 'KNKGP Coğrafi Veritabanı'nın içinde 'kultur_varligi' özellik grubunun oluşturulması, KNKGP, 2008.

Şekil 2.4. ArcMap arayüzünde 'kultur_varligi' özellik grubunun görüntülenmesi ve öznitelik verilerinin girişi, KNKGP, 2008.

Şekil EK 2.1. Kültür varlıklarının yapı kategorileri, KNKGP, 2009.

Şekil EK 2.2. Kültür varlıklarının yapı türleri, KNKGP, 2009.

Şekil EK 2.3. Kültür varlıklarının dönemi, KNKGP, 2009.

Şekil EK 2.4. Kültür varlıklarının tescil durumu, KNKGP, 2009.

Şekil EK 2.5. Kültür varlıklarının bütünselliği, KNKGP, 2009.

Şekil EK 2.6. Kültür varlıklarının konum/izlenebilirliği, KNKGP, 2009.

Şekil EK 2.7. Kültür varlıklarının araştırılmışlık derecesi, KNKGP, 2009.

Şekil EK 2.8. Kültür varlıklarının sunum kapasitesi, KNKGP, 2009.

Şekil EK 2.9. Kültür varlıklarının yapısal durumu ve müdahale gerekliliği, KNKGP, 2009.

Şekil EK 2.10. Kültür varlıklarına müdahale biçimi, KNKGP, 2009.

Şekil EK 2.11. Kültür varlıklarına ulaşımın türü ve niteliği, KNKGP, 2009.

Şekil EK 2.12. Kültür varlıklarının ulaşılabilirlik derecesi, KNKGP, 2009.

Şekil EK 2.13. Kültürel çevre bütünlüğü - Kültür varlıklarının doğal çevre ile ilişkisi, KNKGP, 2009.

Şekil EK 2.14. Kültürel çevre bütünlüğü - Kültür varlıklarının kırsal yerleşim ile ilişkisi, KNKGP, 2009.

Şekil EK 2.15. Kültürel çevre bütünlüğü - Kültür varlıklarının kentsel yerleşim ile ilişkisi, KNKGP, 2009.

Şekil EK 2.16. Kültürel çevre bütünlüğü - Kültür varlıklarının tarihi/arkeolojik alan ve yapılarla ilişkisi, KNKGP, 2009.

Şekil EK 2.17. Kültürel çevre bütünlüğü - Kültür varlıklarının sosyal çevre ile ilişkisi, KNKGP, 2009.

Şekil EK 2.18. Kültür varlıklarının paydaşlar için anlamı ve potansiyelleri, KNKGP, 2009.

Şekil EK 2.19. Kültürel çevre bütünlüğü - Değerlendirme I, KNKGP, 2009.

Şekil EK 2.20. Kültürel çevre bütünlüğü - Değerlendirme II, KNKGP, 2009.

Şekil EK 2.21. Kültürel çevre bütünlüğü - Değerlendirme III, KNKGP, 2009.

Şekil EK 2.22. Kültürel çevre bütünlüğü – Alan/yapının varlığı ve bütünselliği, KNKGP, 2009.

Şekil EK 2.23. Kültürel çevre bütünlüğü – Alan/yapının müdahale biçimi, KNKGP, 2009.

Şekil EK 2.24. Kültürel çevre bütünlüğü – Alan/yapının sunum kapasitesi, KNKGP, 2009.

Şekil EK 2.25. Kültürel çevre bütünlüğü – Alan/yapının ulaşılabilirlik derecesi, KNKGP, 2009.

Şekil EK 2.26.Yönetim alanı sınırı önerileri ve öncelikleri I, KNKGP, 2009.

Şekil EK 2.27. Yönetim alanı sınırı önerileri ve öncelikleri II, KNKGP, 2009.

Şekil Ek 3.1. KNKGP Adıyaman Kültür Varlıkları Envanteri'ne bir örnek: Haydaran Kaya Mezarları Bilgi Formu, KNKGP, 2009.

Şekil Ek 3.2. KNKGP Web Sitesi, KNKGP, 2009.

Şekil Ek 3.3. KNKGP Web Sitesi'nden Adıyaman Kültür Varlıkları Envanteri'ne erişim, KNKGP, 2009.

Şekil Ek 3.4. KNKGP Web Sitesi'nden Adıyaman Kültür Varlıkları'nın konumdan aranması – Kahta ilçesi, KNKGP, 2009.

Şekil Ek 3.5. KNKGP Web Sitesi'nden Adıyaman Kültür Varlıkları'nın konumdan aranması – Eski Kahta Köyü, KNKGP, 2009.

Şekil Ek 3.6. KNKGP Web Sitesi'nden Adıyaman Kültür Varlıkları'nın eser adından aranması – Eski Kahta Köyü, KNKGP, 2009.

Şekil Ek 3.7. KNKGP Web Sitesi'nden Adıyaman Kültür Varlıkları Envanteri'nin görüntülenmesi– Eski Kahta Köyü, KNKGP, 2009.

KISALTMALAR

APE	Adıyaman İl Özel İdaresi Proje ve Eğitim Birim,
BKK	Bakanlar Kurulu Kararı
CBS (GIS)	Coğrafi Bilgi Sistemi (Geographical Information Systems)
ÇOB	Çevre ve Orman Bakanlığı
DMA	Dünya Miras Alanı
DML	Dünya Miras Listesi
ESEP	Güneydoğu Anadolu Kültürel Mirasın Korunması ve Turizmin Geliştirilmesi Planı
KTB	TC Kültür ve Turizm Bakanlığı
KNKGP	Kommagene Nemrut Koruma Geliştirme Programı
KNYA	Kommagene Nemrut Yönetim Alanı
NDBDK	Nemrut Dağı Bilimsel Danışma Kurulu
NDMP	Nemrut Dağı Milli Parkı
NDT	Nemrut Dağı Tümülüsü
ODTÜ	Orta Doğu Teknik Üniversitesi
TTS 2023 EP	Türkiye Turizm Stratejisi 2023 – Eylem Planı 2007-2013

Kültür Turizmi Odaklı Destinasyon Belirleme Modeli: Kommagene-Nemrut Örneği Giriş:

Türkiye’de turizm kıyı (3S) odaklı gelişmiş olmakla birlikte, özellikle 1980’lerden sonra değişen eğilimlere koşut kültür, din, spor, doğa ve sağlık turizmi gibi alternatif türler de ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu alternatifler içinde ilk sırayı kültür turizmi alır. Farklı uygarlıklara ait kültür varlıklarının sayıca çokluğu ve çeşitliliği ile bunların doğal çevreyle oluşturduğu bütünlük, Türkiye’de kültür turizminin gelişimini olanaklı kılmaktadır. Efes, Bergama, Milet gibi arkeolojik alanlarla noktasal ölçekte başlayan kültür turizmi giderek İstanbul, Kapadokya ve GAP gibi güzergâhlarla zenginleşmeye başlamıştır.

Kültür ve Turizm Bakanlığı’nca (KTB) hazırlanarak, 2007 yılında onaylanan Türkiye Turizm Stratejisi 2023 – Eylem Planı 2007-2013’ün (TTS 2023 EP) hedefi “*ülkeminizin doğal, kültürel, tarihi ve coğrafi değerlerini koruma-kullanma dengesi içinde kullanmayı ve turizm alternatiflerini geliştirerek turizmden alacağı payı artırmak*” olarak belirlenmiştir. Bu hedefe yönelik olarak TTS 2023 EP’de “*turizm kaynaklarının noktasal ölçekte planlanması yerine gelişim aksları boyunca ele alınması*” yaklaşımı benimsenmiştir (KTB, 2007:11). Böylece turizm değeri bulunan noktaların alternatif turizm türleriyle daha çekici hale getirilmesi amaçlanmaktadır. Söz konusu belgede, bu hedef ve ana yaklaşımları gerçekleştirmek üzere tanımlanan ilk eylem destinasyon bazında planlamadır. Bu eylem altında geliştirilecek stratejik planların ise şu tanımları içermesi öngörülmektedir (KTB, 2007:53):

“Turizm gelişimi için hazırlanan yapısal planlarda, yazılı rapor ve temel gelişme aksları tespit edilecektir. Bu kapsamda planlar:

- 1. Mevcut Durumun analizi ve başlangıç senaryosunun belirlenmesi,*
- 2. Sentez çalışması ve eşik analizi ile gelişime elverişli alanların tespit edilmesi,*
- 3. Planlama alanının potansiyellerinin belirlenmesi,*
- 4. Mevcut potansiyel doğrultusunda planlama amaç ve hedeflerinin ortaya konulması,*
- 5. Bu amaç ve hedeflere uygun stratejilerin belirlenmesi, plan senaryosunun kesinleştirilmesi ve bu senaryo doğrultusunda planlama alanındaki öncelikli çekim odaklarının ve eylem alanlarının tespit edilmesi ve ana plan şemasının hazırlanması,*
- 6. Plan şemasının yanı sıra örgütlenme, etaplama, finansman vb. hususların yer aldığı plan raporunun hazırlanması,*
- 7. Hazırlanan plan ana şeması ve raporunun, plan onayı öncesinde sivil toplum kuruluşlarına ve plandan etkilenen taraflara duyurulması ve geri beslemelerin alınması aşamalarından geçilmesi.”*

TTS 2023 EP’de *Mevzuat Düzenlemeleri* başlığı altında ele alınan Eylem 62’de *Yönetişim İlkelerinin Uygulanması* için gerekli yasal düzenlemelerin yapılması öngörülmüş, Eylem 45’te ise turizm sektöründe yer alan farklı paydaşların *etkin işbirliği* öncelikli bir eylem olarak tanımlanmıştır (KTB, 2007: 62, 57).

Merkezi ve yerel otoritelerle birlikte, farklı paydaşların yönetime katılımını öngören *yönetişim* anlayışının Türkiye’de turizm sektörünün gelişimi için gerekliliği konusunda bazı çalış-

malar yapılmıştır (Çıracı vd., 2008, İlban, 2008, Semerciöz, 2008, Sezgin & Kalamın, 2008). Destinasyon yönetiminin önemini vurgulayan bu çalışmalara rağmen, merkezi yönetimden yerele, yerel yönetimden *yönetişime* evrilen bu yeni anlayışın Türkiye'ye ve özellikle turizm sektörüne yansımaları oldukça sınırlıdır. Nitekim TTS 2023 EP'de öngörülen *yönetişimle* ilgili mevzuat düzenlemeleri ve eylemler de henüz gerçekleştirilememiştir.

Turizmde destinasyon yönetimine ilişkin bu yasal ve idari kısıtlara rağmen, kültür varlıkları mevzuatına 5226 sayılı yasa ile 2004 yılında eklenen *Alan Yönetimi* tanımı ve ilgili yasal araçları, kültür turizmine dayalı destinasyonların geliştirilmesi ve yönetiminde kullanılabilir niteliktedir. Kültür varlıklarıyla ilgili mevzuatın olanaklarının yeterince tanınmaması; ayrıca kültür ve turizm alanlarının yaygın olarak karşıt alanlar olarak görülmesi, bu araçlarla pratikte bugüne kadar iyi örnekler üretmesini engellemiştir. Öte yandan Türkiye'nin bu alandaki potansiyeli gözetildiğinde kültür turizmi odaklı destinasyonların hala sayıca çok az olduğu ve yeni destinasyonların yaratılmasında çok da başarılı olunmadığı gözlenir. Bu sorunun temel nedenlerinden biri **turizm destinasyon yönetimine** bağlı sorunlar iken; bir diğer nedeni de **destinasyonların** yeterli bilgi ve araştırmaya dayanmadan **belirlenmesidir**.

Özellikle kültür varlıkları ile ilgili yapılacak en küçük müdahalenin bile 2863 sayılı kültür varlıkları kanunu ve ilgili mevzuat gereği bir dizi kapsamlı işlem sonucu gerçekleşebildiği düşünüldüğünde, Türkiye'de **kültür turizmi** destinasyonlarının belirlenmesinde, mevcut yasal ve idari yapının getirdiği sınırlama, kısıt ve olanakların çok iyi bilinmesi gereklidir. Kültür turizmi destinasyonları bu temelde geliştirildiğinde, kültür varlıkları mevzuatında zaten mevcut olan *Alan Yönetimi* ve *Yönetim Planı* gibi araçlar da **turizm destinasyon yönetiminde** kullanılabilir. Böylece pratikte birbirinden ayrı ve hatta birbirini sınırlayıcı gibi görünen iki disiplinin bir arada çalışmasıyla, hem kültür varlıklarının korunması hem de turizmin gelişmesi yönünde olumlu hızlı ve adımlar atılması mümkün olacaktır.

Bu hipoteze dayanarak hazırlanan bu çalışmada turizm destinasyonlarının belirlenmesinde *"amaca yönelik toplanmış bilgiye dayalı, doğru destinasyon seçimini ve destinasyonun aşamalandırılmasını öngören"* bir model geliştirilmiştir. Türkiye için örnek niteliği taşıyacak bu modelin kısa sürede uygulamaya geçirilecek bir Yönetim Planı'na temel oluşturması amaçlandığı için söz konusu model, aşağıdaki stratejilere uygun olarak geliştirilmiştir:

- Kültür varlıklarını tüketim aracı olarak değil, turizmi kültür varlıklarının korunması ve sürekliliğinin sağlanması için olanak olarak gören,
- Ülkedeki mevcut mevzuat ve idari düzenle uyumlu, yasal statü ve gereklilikler ve olası müdahalelerle ilgili bilgiye dayalı, dolayısıyla bürokrasiyle barışık ve proje üretimi/uygulama süreçlerini ve olası sorunları öngörerek esnek seçenekler üretebilen,
- Kültürel değeri yüksek, doğrudan ya da küçük müdahalelerle sunum kapasitesine sahip kültür varlıklarından başlayarak, zaman içinde başka kültür varlıklarının da eklenmesiyle gelişmeyi öngören,
- Paydaşlar da dâhil olmak üzere yerelin olanaklarını ve kapasitesini iyi gözeterek tanımlanmış, dolayısıyla yerelin katılımıyla gerçekleşen ve maddi/manevi faydanın yerele maksimum düzeyde aktarımını öngören,

- Öncelikle gerçekleştirilmesi kolay, küçük ölçekli / az müdahale ile koruma, sağlıklılaştırma ve sunumun sağlanabileceği yer/eserleri içeren,
- Oluşturulacak sistemle farklı paydaşların gereksinimini karşılayacak bir mekânsal veritabanı oluştururken turistlere de mobil CBS uygulamalarıyla rehberlik yapabilen.

Bu stratejilere dayanarak hazırlanan *Kültür Turizmi Odaklı Destinasyon Belirleme Modeli: Kommagene-Nemrut Örneği* başlıklı bu çalışmada 5226 sayılı yasa ile mevzuatımıza giren *Alan Yönetimi* ve ilgili araçlarıyla, TTS 2023 EP'de yer alan *destinasyon* tanımına yönelik *stratejik planlama* tanımları kullanılmıştır. KTB için hazırlanan Kommagene Nemrut Koruma Geliştirme Programı'nın (KNKGP) bileşenlerinden biri olan bu çalışmada geliştirilen *modelin temel amacı*, bir Dünya Miras Alanı (DMA) olan Nemrut Dağı Tümülsü'nden (NDT) yola çıkarak, *Adıyaman¹ ilinde kültür turizmine dayalı bir destinasyon belirlemektir.*

Bu çerçevede aşağıda, birinci bölümde tanımlanacak modelin parçası olduğu KNKGP'nin arka planı verilmiş, daha sonra ikinci bölümde Yönetim Planı hazırlanacak destinasyonu belirlemek üzere geliştirilen model tanımlanmıştır. Üçüncü ve son bölümde ise geliştirilen modele göre benimsenen destinasyon senaryosunun yönetimine ilişkin öngörüler verilerek, söz konusu modelin farklı turizm türleri ile birlikte ele alınma potansiyeline değinilmiştir.

1. KNKGP'nin arka planı: Nemrut Dağı Tümülsü'nün korunması sorunu nasıl ele alınmalı?

Nemrut Dağı Tümülsü (NDT) 1881 yılındaki keşfinden sonra aralıklarla farklı kazı ve araştırmalara konu olmasına rağmen, etkin şekilde korunması ve sunumu sağlanamamıştır. 2006 yılında ODTÜ tarafından Nemrut'un içinde bulunduğu bağlam gözetilerek, çağdaş koruma ölçütlerine uygun olarak korunması için geliştirilen KNKGP kapsamında, Adıyaman ili sınırları içinde kalan ve büyük kısmı Kommagene Krallığı dönemine ait olan eserleri içeren NDT odaklı bir destinasyon belirlenerek, bu destinasyonu içeren alan için 5226 sayılı yasa ile getirilen tanıma uygun olarak bir *Yönetim Planı* hazırlanmaktadır. Bu bölümde, bir dizi bileşeni olan KNKGP'nin arka planı ve kapsamı aktararak geliştirilmesi öngörülen destinasyon belirleme yönteminin dayandığı temelleri tanımlanmaktadır.

1.1. Mevcut yasal ve idari çerçevenin değerlendirilmesi:

NDT 1986 yılında tescil edilmiş, 1987 yılında ise KTB'nın önerisi ve ICOMOS'un uygun görüşü ile 448 sayılı Referans numarası ile UNESCO Dünya Miras Listesine (DML) alınarak, Dünya Miras Alanı (DMA) ilan edilmiştir. NDT'nün içinde bulunduğu peyzaj ve eserlerle birlikte korunması için, NDT'nün de içinde bulunduğu Arsemia, Yeni Kale, Karakuş Tümülsü ve Cendere Köprüsü gibi başka eserleri içeren 13.850 hektarlık bölge 1988 yılında Bakanlar Kurulu Kararı (BKK)² ile Nemrut Dağı Milli Parkı (NDMP) ilan edilmiştir. Böylece, ülkemizdeki 9 DMA'ndan biri olan NDT'nün ulusal ve uluslararası statüsü belirlenmiştir.

¹ Adıyaman ili ve ilçesi Kahta TTS 2023 EP'de hem Marka Kent olarak tanımlanmış olup hem de IX. Gap Kültür ve Turizm Bölgesi içinde yer almaktadır.

² BKK no: 88/ 13 572, tarih: 7/12/1988.

Bu süreci takiben 1999 yılında *GAP Bölgesi Turizm Envanteri ve Turizm Geliştirme Planı* tamamlanırken; bir yandan da milli park mevzuatına uygun olarak “Nemrut Dağı Milli Parkı Uzun Devreli Gelişme Planı (NDMP-UDGP)” hazırlanarak, 2002 yılında onaylanır³. Bu planın onaylanması mevzuatımıza göre önemli bir aşama olmakla birlikte, UNESCO’nun DMA’ları için belirlediği ölçütler açısından 2006 yılında NDT için bir *Yönetim Planı* hazırlanması zorunluluğu da gündeme gelir.

Aynı dönemde, AB destekli *GAP Bölgesinde Kültürel Mirası Geliştirme Programı* çerçevesinde hazırlanan *Güneydoğu Anadolu Kültürel Mirasın Korunması ve Turizmin Geliştirilmesi Planı* (ESEP) 2005 yılında tamamlanır. Bu belgede, fiziksel plan kararlarına uygun olarak, bölgedeki kültürel varlıkların korunması için sosyal ve ekonomik eylemler geliştirilmiş ve bunların 2004 yılında çıkarılan 5226 sayılı yasadaki araçları kullanarak nasıl uygulanacağı tanımlanmıştır. ESEP’in eylemleri arasında NDT başta olmak üzere NDMP içindeki arkeolojik alanlar için de bir *Yönetim Planı* hazırlanması önerilmektedir.

UNESCO Dünya Mirası İzleme Komitesi’nce 2006 yılında hazırlanan periyodik izleme raporunda⁴ NDT’nün yasal statüsü ile birlikte korunma durumu değerlendirilmiş, alanın bütün olarak korunması ve yönetimine yönelik kaygı ve çekinler ifade edilmiş; alanın kullanımı ve sunumu için koruma, restorasyon, peyzaj, eğitim, araştırma ve uygulama projelerinin gerekliliğine değinilmiş; ziyaretçi yönetimini de gözetken bir dizi çalışma ile birlikte NDT için bir *Koruma Yönetim Planı* (Conservation Management Plan) hazırlanması talep edilmiştir. Dolayısı ile gerek alanın ihtiyaçları, gerekse UNESCO Dünya Miras İzleme Komitesi Raporu’ndaki (2006) değerlendirme ve öneriler gözetilerek, alanın etkin bir biçimde korunması ve geliştirilmesi için bir *Yönetim Planı*’nın yapılması koşulunun ulusal ve uluslararası süreç sonunda bir gereklilik olarak ortaya çıktığı söylenebilir.

Yukarıda özetlenen süreçten de anlaşılacağı üzere NDT, güncel yasal statüsü itibarıyla ülkemizdeki sit alanlarda karşılaşılan oldukça karmaşık sorunları barındırmaktadır. Bu durumun çözülmesi için NDT’nün yakın çevresi ile birlikte bütüncül olarak ele alınması gereği ortaya çıkmıştır.

Ulusal ve uluslararası mevzuat açısından tanımlanan bu çerçeveye koşut, NDT’nün mevcut idari yapı içindeki konumuna bakıldığında da şu tespitler yapılabilir. NDT kültür varlıkları mevzuatına göre KTB’nın sorumluluğu altındadır. Ancak NDMP’nin ilanından sonra, milli park sınırları içindeki alan, 2873 ve 4856 sayılı yasalarla Çevre ve Orman Bakanlığı’nın (ÇOB) yetki alanına girmiştir. 2002’de onaylanan NDMP-UDGP hükümlerine göre milli park içindeki sit alanlarında yetkili merkezi otorite KTB iken, ülkemizdeki planlama mevzuatı gereği Milli Park içindeki her türlü ölçekteki planların onayında, yetkili merkezi organ Bayındırlık ve İskan Bakanlığıdır (BİB). Bu şema içinde NDT ve içinde bulunduğu NDMP ile ilgili yetkili kurumlar Tablo 1’de verilmiştir.

³ Adana KTVKK, 21.11.2002 gün ve 4966 sayılı karar.

⁴ Unesco, State of Conservation of World Heritage Properties in Europe SECTION II: Committee Decision, bkz: <http://whc.unesco.org/archive/periodicreporting/EUR/cycle01/section2/448-summary.pdf>

Tablo 1: NDT ve NDMP ile ilgili İdari Yapı:

Merkezi:	Kültür ve Turizm Bakanlığı Çevre ve Orman Bakanlığı Bayındırlık ve İskân Bakanlığı
Bölgesel:	Şanlıurfa KTVKKBK TC Başbakanlık GAP İdaresi Başkanlığı
Yerel	Adıyaman Valiliği, Malatya Valilikleri Adıyaman İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Adıyaman Müzesi Müdürlüğü Adıyaman Doğa Koruma ve Milli Parklar Şube Müdürlüğü Kâhta Kaymakamlığı Pötürge Kaymakamlığı

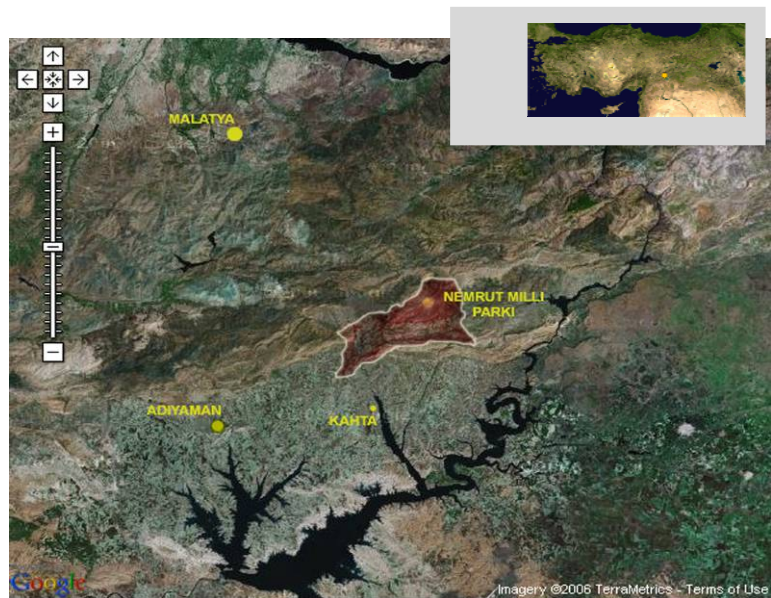
Yetki ve görevlerdeki bu dağınık yapı, kurumların farklı konularda uzmanlaşmış olmaları ve kurumlararası düzeyde ortak tanım, program ve projeler geliştirme konusunda yaygın ve etkin deneyime sahip olunmaması gibi nedenlerle, NDT bugüne kadar başarılı koruma uygulamalarına konu olamamış, alandaki hizmetlerin yönetimine ilişkin sorunlar çözümlenememiştir. Dolayısı ile gerek mevzuat, gerekse örgütlenme düzeyi açısından, ulusal mevzuattaki bazı çelişkilere rağmen, mevcut yasal araçlar ve idari yapı içinde Nemrut gibi karmaşık sorunlar için aşamalandırılmış KNKGP gibi özel programlar geliştirilmesi, bu programların merkezi ve yerel birimlerce sahiplenilmesi ve hemen her aşamada bilgilendirilmesi ve koordinasyonunun gerekli olduğu ifade edilebilir. Bu üst çerçeveden, Nemrut'a odaklanıldığında ise alanın fiziksel özellikleri ve sorunları şu şekilde tanımlanabilir.

1.2. NDT: Konumu ve mimari özellikleri:

Bir DMA olan NDT, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Adıyaman ili, Kâhta ilçesi, Karadut köyü sınırları içindedir (Resim 1.1). NDT, Adıyaman il merkezinin 33 km doğusundaki Kâhta ilçesinde 38° 02'11".8 kuzey enlemi ile 38° 45' 49".3 doğu boylamında; Adıyaman merkezine 87 km, Kâhta ilçe merkezine ise 53 km uzaklıkta olup, coğrafi konum itibarıyla, Fırat Nehri geçitlerine ve ovaya hâkim bir tepedir. Adıyaman'ın NDT'nü de içine alan kuzey kısmı 1. derecede, güney kısmı ise 2. derecede deprem bölgesindedir.

Resim 1.1. NDT ve NDMP yakın çevre ilişkileri, Googlemap, 2010.

Yukarı Fırat vadisinin önemli bir kesişme noktası üzerinde yer alan Nemrut Dağı *Hierothesionu* (kültür merkezi); batıda Kahramanmaraş, kuzeyde Malatya ve Toros Dağları ile çevrelenen Kommagene Krallığı'nın [M.Ö. 163(?) / 80(?) - M.S. 72] en parlak döneminde hükümdar olan Kral I. Antiochos

m 1.2a. Kommagene Krallığı'nın günümüz Türkiye'sinde yayıldığı bölge, Antiochia ve Filges, 1991:8, 1).

Kommagene Krallığı'nın I. Antiochos döneminde yayıldığı coğrafya, Haz. Jörg Wagner, 1991:8, 1). Dörner (1999:20-21).

The map illustrates the geographical context of the Kingdom of Commagene. It highlights the kingdom's strategic position between the Roman Empire to the west and the Parthian Empire to the east. The Taurus mountain range forms a natural barrier to the north, while the Euphrates river marks the southern boundary. Major cities like Antiochia am Taurus and Hierapolis are shown as important centers of power and culture. The map also indicates the presence of various ethnic groups and languages, reflecting the multicultural nature of the kingdom.

Resim 1.3 a (sol) NDT Rölövesi, KNKGP 2010, b (sağ) NDT ve yakın çevresi hava fotoğrafı, KNKGP, 2007.

Resim 1.4 a (üst) NDT Doğu Teras, b (alt) Batı Teras, KNKGP, 2009.

Doğu ve batı teraslarında alanı eşsiz kılan her iki yanda koruyucu aslan ve kartal heykelleriyle çevrelenen dev boyutlu tanrı heykelleriyle, heykel kaidelerinin arkasında Kral I. Antiochos'un vasiyetini bildirdiği eski Grekçe ile yazılmış yazıt (*Nomos*) yer alır (Resim 1.3, 1.4). 2006 yılında hazırlanan UNESCO izleme raporunda alanın değeri ile ilgili olarak, şu ifade yer alır:

“I. Antiochos’un Nemrut Dağının üstündeki mezarı, büyüleyici güzellikteki anıtsal heykelleri ve görkemli manzarasıyla Helenistik dönemin özgün sanatsal başarılarındandır. Bu dikkat çekici anıtta I. Antiochos anıtında kendi yarı efsane atalarını Darius ve İskender’den gelme olarak göstermektedir ve Yunan, Pers ve Anadolu mimari gelenekleri de bu önemli mozoleda çok iyi sunulmaktadır.”

Antik dönem kaynaklarında adı geçmeyen NDT'nün 1881 yılındaki keşfine kadar, Kommagene Krallığı araştırmacıların pek de ilgisini çekmemiştir. Alanın 1881 yılında K.Sester tarafından keşfinden sonra gerek Nemrut gerekse Kommagene Krallığı yerli ve yabancı pek çok bilim insanınca araştırılmıştır⁵.

1.3. KNKGP'nın kapsamını biçimlendiren faktörler:

NDT'de yaklaşık 100 kadar süren araştırma ve kazıların hemen hepsi Kral I. Antiochos'un mezar odasının bulunmasına odaklanmış, bu süreçte alanın korunması ve sunumu için çağdaş ölçütlere uygun müdahaleler yapılamamıştır. Özellikle 2001-2003 yıllarında yapılan müdahaleler ciddi eleştirilere konu olunca, KTB 2004 yılında çalışmaları durdurarak, Haziran 2005'te *Nemrut Dağı Bilimsel Danışma Kurulu*'nu (NDBDK) oluşturur. NDBDK aynı yıl NDT'nde geleceğe yönelik olarak yapılması gerekli çalışmaları tanımlayarak KTB'na sunar. NDBDK'nın raporu ve ODTÜ ekibince yapılan araştırmalara göre NDT ve yakın çevresinde saptanan sorunlar şunlardır:

- **NDT eserlerindeki bozulma:** Sert iklim koşulları, kar itelemesi, deprem gibi doğal etmenlerin yanı sıra, geçmişte yapılmış yanlış müdahaleler ve vandalizm sonucu eserler yıpranmış ve yıpranmaktadır. Bu sürecin önlenmesi için taşlardaki bozulmanın boyutları ve niteliği tahribatsız test yöntemleriyle saptanarak, uygun müdahale biçimlerinin belirlenmesi, uygulanması ve düzenli izlenmesi gereklidir.
- **NDT ile ilgili bir arşivin var olmaması:** Nemrut'la ilgili alanda çalışma yapmış olan uzmanların arşivleri ABD, Almanya ve Hollanda gibi ülkelerde, ya kişisel ya da kurum arşivlerinde yer almaktadır. Türkiye'nin NDT ile ilgili kendi arşivini oluşturması gereklidir.
- **NDT'nün bilimsel açıdan değerlendirilmesi:** NDT arkeolojik açıdan önemli ölçüde tanımlanmış olmakla birlikte, alanın korunmasına yönelik araştırma ve uygulamalar sınırlı olup, yapılmış bazı uygulamalar eserlere zarar verici niteliktedirler. Eksik bilgiye dayalı, zarar verici nitelikteki bu müdahalelerin ayıklanması, mevzuata ve çağdaş koruma ölçütlerine uygun projelendirme süreçlerinin tanımlanarak, ivedilikle uygulanması gereklidir.
- **NDT arkeolojik alanının tanıtım ve sunumu:** Bir DMA olan NDT ziyaretçilere sağlıklı biçimde tanıtılıp, sunulamamaktadır. Alanda gerek eserlerin korunması ve gerekse ziyaretçilerin gereksinimlerinin karşılanmasına yönelik ciddi eksiklikler vardır. NDT halen Kommagene kültürüne ait Arsemia, Karakuş Tümülüsü, Yeni Kale ile Roma dönemine ait Cendere köprüsü ile birlikte ziyaretçilere sunulmaktadır. Bu sınırlı sunum, Adıyaman'ı önemli bir turistik çekim merkezi haline getirmekle birlikte, ildeki konaklama süresi bir gece ile sınırlıdır. NDT'nün, Adıyaman'daki kültür varlıklarının en önemli kısmını oluşturan ve sadece Anadolu'ya özgü bir kültür olan Kommagene Krallığına ait diğer eserlerle birlikte, daha geniş bir tarihi ve coğrafi bağlam içinde sunumu, ilin turizm potansiyelini artıracaktır.
- **NDT arkeolojik alanının Adıyaman İli için önemi:** NDT ve Kommagene kültürü hakkında birçok araştırma mevcuttur. Ancak bunlar NDT'nde ki koruma ve sunum çalışmalarının bağlamını etkileyecek biçimde değerlendirilmemiştir. Nemrut'un içinde bulunduğu Adıyaman ilinin gelişimine katkısı üst ölçekli planlama çalışmalarında yer almakla birlikte; bu

⁵ Bu araştırmacıların çalışmaları hakkında kısa bilgi için KNKGP'nın resmi web sitesine bakınız: www.nemrut.org.tr

üst ölçekli kararlar Nemrut'la ilgili çalışmalara yansımamış, dolayısı ile Nemrut'un bugün içinde bulunduğu fiziksel ve sosyal çevreye katkısı sağlanamamıştır.

Oysa yerel ölçekte bakıldığında, GAP'taki kentler içinde gelişmişlik düzeyi açısından oldukça gerilerde yer alan Adıyaman için Nemrut en önemli kültürel kaynaktır. GAP ile verimli topraklarının %80'ini kaybeden Adıyaman ili için Nemrut sadece bir kültürel kaynak değil, aynı zamanda ilin ulusal ve uluslararası düzeyde bir markaya dönüşebilecek önemli bir ekonomik potansiyeldir. Ziyaretçi sayısı açısından bakıldığında da Nemrut'un dünyadaki benzer DMA'lara göre, oldukça gerilerde kaldığı görülür.

Dolayısı ile Nemrut'un korunması konusu tek başına Tümülüs ve eserlerin korunması sorunundan farklı biçimde ele alınmalı, bu kültürel kaynağın Adıyaman ili için olası sosyal ve ekonomik potansiyeli gözetilmelidir. Bu çerçevede KNKGP ile tanımlanacak süreçte Adıyaman'da turizm faaliyetlerin artırılması öngörülerek, Nemrut odaklı projede yerel halkın eğitim ve istihdamına yönelik farklı sosyal projeler de oluşturulmalıdır.

1.4. KNKGP'nin kapsamı:

Yukarıda aktarılan arka plan ve değerlendirmeler sonunda geliştirilen KNKGP'nin temel amacı şu şekilde belirlenmiştir:

“UNESCO DML'de bulunan NDT merkezli olmak üzere, NDMP sınırları içinde kalan ve isimleri protokolle belirlenen yerlerle Kommagene uygarlığına ait anıtları içeren bölgenin uluslararası koruma bilimi ilkeleri doğrultusunda mimari, arkeolojik, tarihsel, ekonomik, sosyal, kültürel, doğal ve ekolojik değerleri ile bir bütün olarak korunması, yorumlanması, sunumu ve sürekliliğinin sağlanması.”

Bu amaca uygun olarak restorasyon, mimarlık, arkeoloji, deprem mühendisliği, jeoloji mühendisliği, şehir ve bölge planlama, arkeometri ve endüstri ürünleri tasarımı gibi farklı programlardan öğretim üyeleri ve uzmanların katılımıyla, disiplinlerarası bir anlayışla geliştirilen KNKGP kapsamında iki temel alanda alt projeler geliştirilmiştir:

A. NDT'nün korunması ve sunumuna yönelik alt projeler: Bu çalışmalar temel olarak NDT'nün korunmasına yönelik farklı nitelikte araştırmalarla, bu araştırmaların sonuçlarına ve mevzuatın gereklerine göre üretimi öngörülen alt projelerden oluşur.

Bunlar NDT'nün çağdaş sunumu için bir Çevre Düzenleme Projesi'yle; biri Adıyaman diğer Malatya yönlerinde olmak üzere iki ayrı Ziyaretçi Merkezi'nin inşasına yönelik her ölçekte proje üretimini içerir. Bu projelerin hepsi hazırlanarak, onaylanmış olup, KTB'nca Ziyaretçi Merkezlerinin inşaat uygulamaları için ihale süreci de tamamlanmıştır. Bu merkezlerden Adıyaman yönünde olan 1850 m²'lik yapı içinde alanın sunumuna yönelik sergilerle birlikte, tanıtıma yönelik çoklu-ortamlar da öngörülmüştür (Resim 1.5).

Resim 1.5 Adıyaman Ziyaretçi Merkezi yapısı ve sergilere ilişkin 3B görseller , KNKGP, 2009.

NDT’nde turistler ve diğer kullanıcıların gereksinimlerinin karşılanması, alanın güvenliğinin sağlanması ve sağlıklı sunumuna yönelik düzenlemeleri içeren Çevre Düzenleme Projesi’nin uygulama ihalesi KTB’nca 2011 yılında yapılacaktır (Resim 1.6).

Bu projelere koşut olarak NDT ile ilgili sayısal bir ulusal arşiv oluşturularak, onaylanan çalışmalarla birlikte KNKGP’nin resmi web sitesinde (www.nemrut.org.tr) kamuoyuna sunulmaktadır. KNKGP kapsamındaki çalışmalarla ilgili tüm ekipce yapılan farklı nitelikteki akademik yayınların pdf kopyalarına KNKGP’nin web sitesinde “KNKGP’nca Yapılan Yayınlar” başlığı altında erişim sağlanmaktadır.

Nemrut odaklı bu çalışmalarda son aşama NDT’nün belgelenmesinden, alanda yapılacak acil müdahalelere; eserlerin yapısal durumu, depremselliği ve malzeme analizlerinden ana yapı malzemelerine uyumlu restorasyon müdahalelerin tanımlanmasına kadar bir dizi bilimsel araştırma ile Rölöve, Restitüsyon ve Restorasyon projelerini kapsamaktadır. Bu özgün araştırmaların büyük kısmı ile birlikte Rölöve Projesi de Ekim 2010 itibariyle tamamlanmıştır (Resim 1.3a). Diğer projelerin ise 2010 yılı sonuna kadar tamamlanarak KTB’na teslim edilmesi ve 2011’den itibaren koruma uygulamalarının da başlanması öngörülmektedir.

Resim 1.6 NDT Çevre düzenleme Projesi, Ölçek: 1/500, SAYKA ve KNKGP, 2009.

B. NDT odaklı Adıyaman'ın destinasyona dönüşmesini sağlayacak özel alt projeler:

Bu kapsamdaki çalışmalar ise, 5226 sayılı yasada tanımlanan *Yönetim Alanı* tanımını kullanarak Adıyaman'daki mevcut kültür varlıkları içinde çoğunluğu oluşturan *Kommagene kültürüne ait eserleri NDT odaklı olarak sunmak üzere bir destinasyon belirlenmesi* ve bu güzergâh içinde yer alan eser/alanları içeren bir *Yönetim Planı* hazırlanmasıdır. Yapılan çalışmalar sonucunda proje ekibince önerilen Yönetim Alanı Sınırı KTB'nca ilgili kurumların onayına sunulmuş ve 2009 yılında kabul edilmiştir. Onaylanan bu sınırlar için hazırlanan Kommagene Nemrut Yönetim Planı'nın da ilk iki aşaması tamamlanmış olup, tamamının 2010 yılı kadar sonunda teslim edilmesi planlanmaktadır.

KNKGP kapsamında tanımlanmamış olmakla birlikte, proje ekibinde sosyal planlama ve kaynak oluşturmaya yönelik uzmanlara da yer verilmiştir. Bunda amaç KNKGP kapsamında henüz finansı sağlanmamış; ancak uygulama için özellikle Adıyaman'da oluşturulması planlanan sosyal projelerin tanımlanması, bunlar için ulusal ve uluslararası kaynak yaratmaktır. KNKGP devam ederken bu nitelikte bir girişimle AB destekli IPA-BROP projesi kapsamında, Kommagene Nemrut Turizm Odaklı Canlandırma Projesi hazırlanmıştır. Adıyaman için 5.850.000 Avro tutarında bir kaynak teminini sağlayacak bu projenin, ön kabulü yapılmış olup, projenin uygulanması ile ilgili süreçler devam etmektedir.

2. Kommagene-Nemrut Kültür Turizmi Odaklı Destinasyon Belirleme ve Yönetim Modeli:

Yönetim Alanı ya da diğer bir ifadeyle *destinasyon belirlenmesi* aşamasında, Nemrut'un Adıyaman için potansiyeli gözetilerek, bu potansiyelin yerel lehine kullanımı ve artırılması amaçlanmıştır. KNKGP kapsamında, Adıyaman'da bulunan kültür varlıklarına ilişkin ön tespitleri yapmak, bu eserlerin değer ve potansiyellerini tanımlamak ve karar üretmek üzere bu çalışmada sunulan Coğrafi Bilgi Sistemi temelli bir model geliştirilmiştir. Sınırlı sayıda örneğe ilişkin ilk sonuçlarla denenen model KTB'na sunulularak onaylanmış; buna koşut geliştirilen model Adıyaman'daki tüm kültür varlıklarını içerecek şekilde uygulanmıştır. Bu çalışma sonunda CBS tabanlı bir karar destek sistemi oluşturularak farklı destinasyon senaryoları önerileri geliştirilmiştir. Bu bölümde, *Kommagene-Nemrut Kültür Turizmi Odaklı Destinasyon Belirleme ve Yönetim Modeli*'nin yasal dayanağı ve araçları tanımlanmış; amaç ve hedefleri sunulmuş; uygulama etapları ve kapsamı açıklanmış; uygulama sonuçları tartışılmıştır.

2.1. Yasal Dayanak ve Araçlar:

2863 Sayılı 'Kültür Ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 14.7.2004 tarih ve 5226 sayılı Kanun ile değişik 1. maddesinde 'Yönetim Alanı';

sit alanları, ören yerleri ve etkileşim sahalarının doğal bütünlüğü içerisinde etkin bir şekilde korunması, yaşatılması, değerlendirilmesi, belli bir vizyon ve tema etrafında geliştirilmesi, toplumun kültürel ve eğitsel ihtiyaçlarıyla buluşturulması amacıyla, plânlama ve koruma konusunda yetkili merkezî ve yerel idareler ile sivil toplum kuruluşları arasında eşgüdümü sağlamak için oluşturulan ve sınırları ilgili idarelerin görüşleri alınarak Bakanlıkça belirlenen yerler;

'Bağlantı noktası';

yönetim alanı sınırlarında yer almamakla birlikte, arkeolojik, coğrafi, kültürel ve tarihi nedenlerle veya aynı vizyon ve tema etrafında yönetim ve gelişiminin sağlanması bakımından bu yer ile irtibatlandırılan kültürel varlıklar

olarak tanımlanmaktadır.

'Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine ilişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'in 5. maddesinde ise alan yönetimin hedefleri;

a) Alan sınırlarının tarihi, sosyal, kültürel, coğrafi, doğal, sanatsal bir bütünlük içerisinde etkileşim sahaları ve tarihi, kültürel, sosyal, coğrafi ve sanatsal nedenlerle ilişkili bulunduğu bağlantı noktalarının alanın korunması, geliştirilmesi ve değerlendirilmesi bakımından doğru tespit edilmesinin,

b) Koruma, erişim, sürdürülebilir ekonomik kalkınma ihtiyaçları ile yerel toplumun ilgisi arasında uygun bir denge oluşturmanın yollarının yönetim planı ile gösterilmesinin,

c) Alanın değerini arttırarak uluslararası bir seviyeye çıkarmak için genel stratejiler, yöntemler ve araçların geliştirilmesi, mali kaynakların belirlenmesi ve yaratılmasının,

d) Kültür turizmini geliştirmek amacıyla uluslararası işbirliği ve paylaşımı yaratacak etkinlik ağının kurulmasının,

e) Belirli bir bölge içinde birbirleriyle ilişkilendirilerek sektör oluşturma potansiyeli bulunan sit alanlarında bölgesel kültür sistemlerinin gelişimi için uygulama planlarının yaratılmasının,

f) Yönetim alanlarının korunması ve değerlendirilmesinde kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum örgütleri, alanda mülkiyet hakkı bulunanlar, gönüllü kişi ve kuruluşlar ile yerel halkın işbirliğinin,

g) Sit alanları ve ören yerleri ile etkileşim sahalarının bakım, onarım, restorasyon, restitüsyon, teşhir, tanzim ve çevre düzenlemesi ile birlikte alan yönetim amaçları doğrultusunda uluslar arası koruma prensipleri ve sözleşme hükümleri çerçevesinde korunarak yaşatılmasının yanı sıra kullanım ve gelişim ilkelerinin ve sınırlarının belirlenmesinin,

h) Kültür varlıklarının yönetiminde, konservasyon alanında, tasarım ve uygulamada, uzmanlık ve ekipmanda yüksek standartların kullanılmasının sağlanması

olarak açıklanmaktadır. Bu maddenin (d) ve (e) bentlerinde de belirtildiği üzere, yönetim alanlarında koruma-değerlendirme-gelişme-sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmak için kültür turizminin geliştirilmesi önem taşımaktadır. Bu amaçla uluslararası işbirliği ve paylaşımı yaratacak etkinlik ağının kurulması ve birbirleriyle ilişkilendirilerek sektör oluşturma potansiyeli bulunan sit alanlarında bölgesel kültür sistemlerinin gelişimi için uygulama planlarının yaratılması gereklidir.

2.2. Amaç ve Hedefler:

Bu yasal araçlara dayarak tanımlanan 'KNKGP Alan Yönetimi', Nemrut Tümülüsü'nün yakın çevresi ile bir bütün olarak ele alınarak korunmasını, potansiyeline uygun olarak çevresi ile birlikte değerlendirilmesini, geliştirilmesi ve sunumunu sağlamayı; koruma-değerlendirme-gelişme-sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmayı amaçlamaktadır.

Bu hedeflere ulaşmak öncelikle alanda var olan kültürel ve doğal kaynakların saptanmasını; değer, sorun ve potansiyellerinin tanımlanmasını; alanla ilgili paydaşların görev, sorumluluk ve görüşleriyle birlikte belirlenmesini gerektirir. Bunlardan yola çıkarak 'alanın önemi'nin, 'alan yönetim vizyonu'nun ve 'paydaşların misyonları'nın ortaya konması; stratejiler ve projelerin öncelikler ve eylem planları ile birlikte oluşturulması mümkün olacaktır.

Bütün bu süreçte 'bilgi' önemli bir yere sahiptir. Doğru kararlara ulaşmak konu ile ilgili doğru ve yeterli bilginin varlığını ve bu bilginin iyi yönetimini gerektirir. Bu nedenle, 'KNKGP Alan Yönetimi' çalışmasında "amaca yönelik kapsamlı bilgiye ve bu bilginin yönetimine dayalı, doğru destinasyon seçimini ve destinasyonun aşamalandırılmasını öngören" bir model geliştirilmiştir.

‘Alanın önemi’nin ve buna bağlı olarak ‘alan yönetim vizyonu’nun belirlenmesinde esas olan kültürel ve doğal kaynaklarla ilgili veriler büyük oranda mekansaldır. Bu kaynakların konumları, bunların bugünkü bağlamlarıyla ve birbirleriyle olan mekansal ilişkileri karar verme sürecinde önemli bir rol oynar. Diğer taraftan, her bir kültürel ve doğal kaynağın tanım ve nitelikleri ile ilgili veriler ve bu verilerin birarada değerlendirilmesi de karar verme sürecini doğrudan etkiler. Bu nedenle, geliştirilen modelde kültürel ve doğal kaynaklarla ilgili mekansal ve niteliksel verilerin birarada depolanmasına, amaca yönelik olarak sınıflandırılmasına ve yapılandırılmasına, hem mekansal hem de niteliksel özelliklerinin görüntülenmesine ve farklı şekillerde sorgulanmasına imkan sağlayan Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) temel araç olarak kullanılmıştır.

Bu süreçte kültürel kaynakların, alan yönetimi ile ilgili yasal tanımlar ve yönetmelikte belirtilen amaçlar doğrultusunda, ortak bir vizyon ve tema çerçevesinde ele alınabilmeleri; tarihi, sosyal, kültürel, coğrafi, doğal, sanatsal bir bütünlük taşımaları; birbirleriyle ilişkilendirilerek sektör oluşturma potansiyeline sahip olmaları; bölgesel kültür sistemlerinin gelişimine olanak sağlayabilmeleri ve farklı paydaş grupları için ifade ettikleri anlamlar ve değerler açısından irdelenmeleri önem taşımıştır. Bu çalışmada geliştirilen ve mekansal bilgi yönetimine dayanan model doğrultusunda oluşturulan KNKGP-CBS, karar destek sistemi olarak önemli bir rol oynamıştır.

2.3. Uygulama Aşamaları, Ana Parametreler ve Kapsam:

KNKGP-CBS’nin oluşumu 4 ana aşamada gerçekleşmiştir. Bunlar bilgi altlığının hazırlandığı veri toplama; KNKGP-CBS’nin oluşturulduğu mekansal veritabanı tasarımı, veri girişi ve yapılandırması; veri girişini ve sistemin oluşumunu takiben mevcut durumun analizini sağlayan verilerin görüntülenmesi ve tematik haritaların oluşturulması; mevcut durumun değerlendirilmesini sağlayan verilerin sorgulanması ve sorgulama sonucunda alt bölgelerin saptanması aşamalarıdır. Bu aşamalar ve kapsamaları aşağıda detaylı olarak anlatılmaktadır.

KNKGP-CBS’nin mekansal veritabanı modeli oluşturulurken kültürel turizm odaklı destinasyon belirlemede etkin olan ana parametreler tanımlanmış ve bunlar öznitelik verileri olarak sisteme aktarılmıştır. Bu parametreler de aşağıda aktarılmaktadır.

A. Bilgi Altlığının Hazırlanması: Veri Toplama:

‘KNKGP Alan Yönetimi’ ile ilgili çalışmaların ilk aşaması, Adıyaman ili sınırları içinde bulunan kültür varlıklarının belirlenmesi, niteliklerinin ve birbirleriyle ilişkilerinin tanımlanması ve paydaşların bunlara ilişkin görüş ve önerilerinin değerlendirilmesidir. Bunun için, Eylül 2006 ve Ağustos 2008 tarihlerinde NDMP da dâhil Adıyaman İli genelinde yapılan arazi tespit çalışmasında 256 adet kültür varlığı niteliğindeki eser ve alan tespit edilmiş; bunlara ilişkin veriler toplanmış; paydaşlarla yapılan görüşmelerde paydaşların kültür varlıklarına ilişkin görüş, öneri ve değerlendirmeleri belirlenmiştir. Ayrıca tespit edilen kültür varlıkları ile ilgili kapsamlı bir literatür araştırması yapılmıştır. Bunlar ‘KNKGP Alan Yönetimi’ne yönelik çalışmalar için gerekli bilgi altlığını oluşturmuştur.

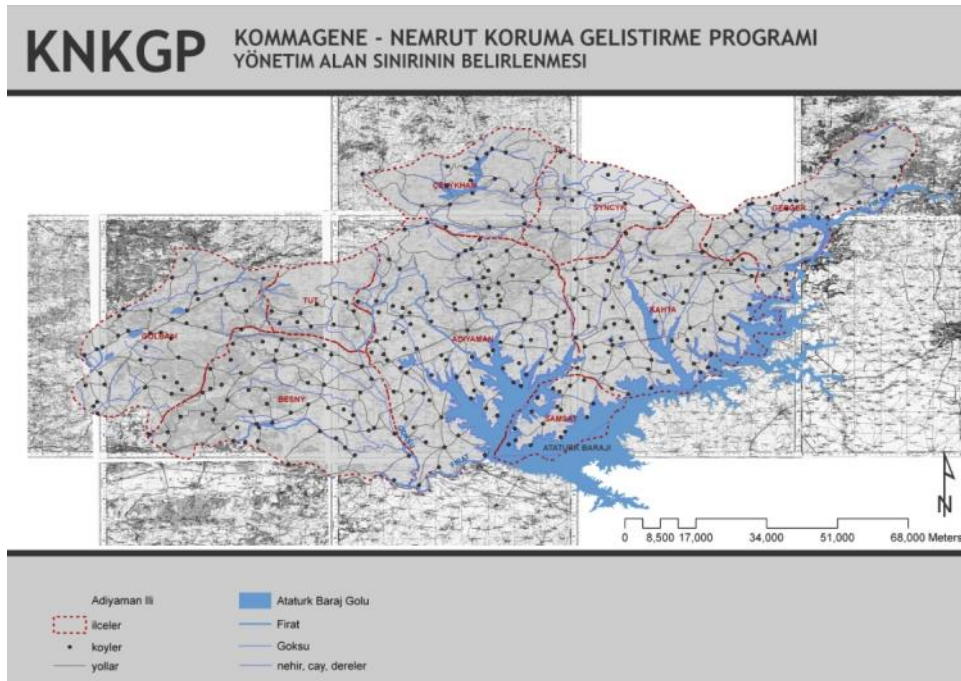

B. KNKGP-CBS'nin Oluşumu: Mekansal Veritabanı Tasarımı, Veri Girişi ve Yapılandırması:

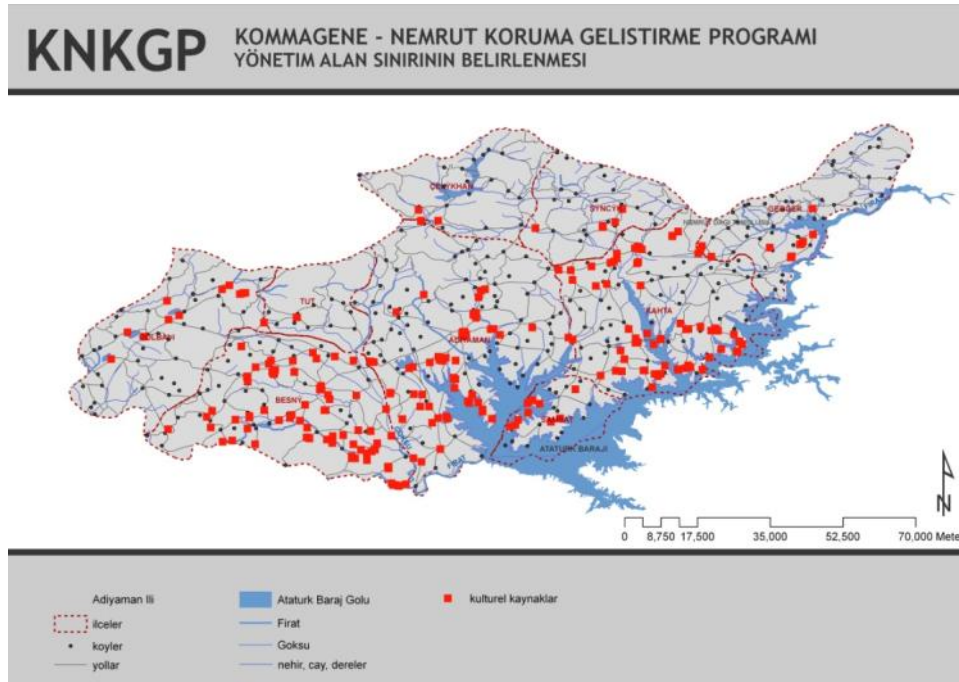
İkinci aşama ise toplanılan ham verilerin kullanılabilir bilgiye dönüştürülmesidir. Bu aşama, farklı çalışma ve kaynaklardan elde edilen verilerin, 'KNKGP Alan Yönetimi'nin kapsamını ve önceliklerinin belirlenme sürecini destekleyecek şekilde yapılandırılmak ve farklı niteliklerine, mekânsal dağılımlarına ve birbirleriyle ilişkilerine göre değerlendirilmek amacıyla coğrafi olarak konumlandırılarak 'Coğrafi Bilgi Sistemi(CBS)'ne aktarılması aşamasıdır.

Coğrafi referanslı haritaların oluşturulması ve mekansal veri girişi

Bunun için öncelikle, mevcut haritalar coğrafi referanslı hale getirilerek tespit edilen kültürel kaynakların doğru konumlandırılacağı temel altlık oluşturulmuştur. Bu doğrultuda, Adıyaman ili sınırlarını kapsayan 1/100.000 hâlihazır haritalar Harita Genel Komutanlığı'ndan temin edilmiştir. Taranarak bilgisayar ortamına aktarılan haritalar ArcGIS 9.1 yazılımı kullanılarak Coğrafi Bilgi Sistemine (CBS) coğrafi referanslı hale getirilerek aktarılmıştır. Bu süreçte haritaların üzerinde bulunan metrik koordinatlar kullanılarak coğrafi koordinat sistemi olan WGS 1984 UTM 37N'a göre coğrafi referanslı olarak konumlandırılmaları sağlanmıştır. Coğrafi referanslı hale getirilen mevcut haritalar üzerinden, il sınırı, ilçe sınırı, köy, nehir, göl gibi temel mekânsal nesneler (spatial objects) çizilerek sayısallaştırılmıştır ve dosya tabanlı veri modeli (shapefile) yapısında herbiri ayrı birer katman haline getirilmiştir (Şekil 2.1).

Şekil 2.1. Coğrafi referanslı hale getirilen 1/100000 hâlihazır haritalar üzerindeki temel elemanlar (il sınırı, ilçe sınırı, köy, nehir, göl) çizilerek sayısallaştırılması

Şekil 2.2. 256 adet eser/alana ilişkin mekansal verilerin girilmesi

Adıyaman ili sınırları içinde kalan ve arazi çalışmaları sırasında tespit edilebilen 256 adet kültürel varlığı, GPS ile saptanmış olan (x,y) koordinat değerleriyle konumlandırılarak 'nokta' grafik özelliği gösteren 'kültür varlıkları' özellik grubunun (feature class) altında vektörel yapıda coğrafi konumlarına yerleştirilmişlerdir. Böylece çalışmada kullanılacak coğrafi referanslı altlık elde edilmiştir (Şekil 2.2).

Mekânsal veritabanının tasarımı ve öznitelik veri girişi

Coğrafi referanslı harita altlığının elde edilmesinden sonra, ArcGIS 9.1 yazılımının ArcCatalog arayüzü kullanılarak öncelikle 'KNKGP Coğrafi Veritabanı' oluşturulmuştur. Daha sonra 'KNKGP Coğrafi Veritabanı'nın içinde 'kültür_varligi' özellik grubu tanımlanmış ve yine ArcCatalog arayüzü kullanılarak öznitelik veri başlıkları oluşturulmuştur (Şekil 2.3). 'Kültür varlıkları' özellik grubunun öznitelik veri yapısı, kültürel kaynakları adlandırmaya ve konumlandırmaya yönelik veriler, tanımlamaya yönelik veriler, mevcut yasal statüsünü belirlemeye yönelik veriler, mevcut durumlarından hareketle [önem / değer] – [sorun / risk] – [potansiyel] ilişkilerini ortaya koymaya yönelik veriler ve kültürel çevre bütünlüğünü tanımlamaya yönelik veriler ile paydaşların tanım ve görüşleri, kültür varlığının kısaca tarihçesi, mimari tanımı, özellikleri ve seçilmiş kaynakça olarak gruplanmıştır.

Adlandırmaya ve konumlandırmaya yönelik veriler kültür varlığının adını, adresini, kodunu, GPS konumunu, GPS kodunu içerir. Aynı yer ya da yapıların mevcut haritalar, eski haritalar, kaynaklar ve yerel halk tarafından farklı şekillerde adlandırılıyor olmasından dolayı eski adının ve yerel adının da sisteme girilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Tanımlamaya yönelik veriler kültür varlığının kategorisini (arkeolojik alan, kent, kasaba, köy,

mezra, mezarlık, doğal alan, kalıntı, anıtsal yapı, sivil mimari gibi), türünü (köprü, kale, çeşme, mescit, cami, kilise, mezar, höyük, kaya mezarı, arkeolojik alan, tümülüs, kalıntı, yazıt, mağara, v.b.) ve dönemini (prehistorik, antik, türk-islam, erken cumhuriyet, yeni (1960 sonrası) ve baraj sonrası) kapmaktadır. Mevcut yasal statüsünü belirlemeye yönelik olarak tescil durumu ve koruma derecesi de ayrı bir veri grubu olarak ortaya çıkmıştır.

Kültür varlığının mevcut durumundan hareketle [önem / değer] – [sorun / risk] – [potansiyel] ilişkilerini ortaya koymaya yönelik veriler ise farklı konu başlıklarında gruplanmıştır. Bu noktada doğal çevre niteliğindeki alanların içerdikleri doğal türler, oluşumlar ve elemanların yoğunluğunun; yapıli çevre niteliğindeki alanların içerdikleri buluntu / yapı / elemanların yoğunluğu, homojenliği ve doku niteliğinin; tek yapı niteliğindeki kültür varlıkları için ise mevcudiyet durumlarının değerlendirilmesi alan / yapının varlığı ve bütünselliğini tanımlamak için gereklidir. Kültür varlıklarının konumları (yeraltı / yerüstü / sualtı / suüstü) ve izlenebilirlikleri de değerlendirmek için önemli bir girdidir. Ayrıca araştırılmışlık / kazılmışlık dereceleri ve bilginin varlığı; sunum kapasitesi ve sunulabilmek için gerekli olan müdahalenin boyutu; yapısal durum, müdahale gerekliliği ve müdahale biçimi; ulaşılabilirlik dereceleri, ulaşımın türü ve niteliği, ulaşımaya yönelik müdahalenin niteliği ve boyutu yönetim alanının sınırının belirlenmesinde önem taşımıştır.

Kültürel çevre bütünlüğünün tanımlanması, yönetim alanının sınırı, etkileşim alanı ve bağlantı noktalarının doğru olarak ortaya konmasında çok önemli bir rol oynamaktadır. Kültürel çevre bütünlüğü kültür varlığının doğal çevre, kırsal yerleşim, kentsel yerleşim, sosyal çevre ve tarihi / arkeolojik alan ve yapılarla bütünlüğü ve ilişkisini kapsar. Bu değerlendirmenin kültür varlığının ilişkili olduğu çevrenin niteliğine (nitelikli, sıradan, niteliksiz) ve ilişkisinin niteliğine (görsel, mekansal, anlamsal) göre yapılması gerekir. Böylece alan yönetiminde farklı gerekçelere bağlı olarak birarada değerlendirilmesi ve bir bütün olarak ele alınması gereken alan/yapıların tanımlanması mümkün olmaktadır. Bu, aynı zamanda, alan yönetimi için ortak vizyon ve temanın tanımlanmasında da önem taşımıştır.

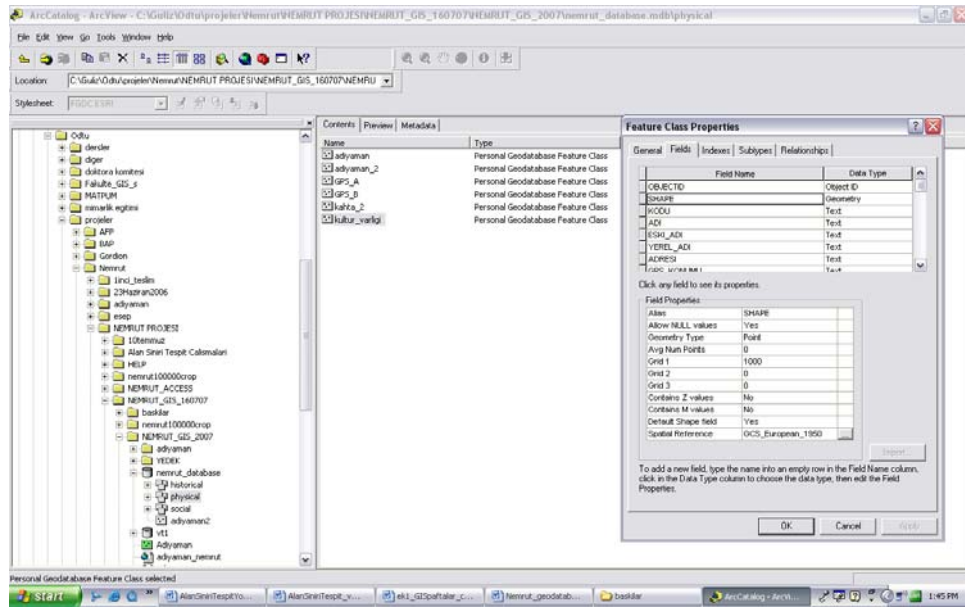
Alan / yapıların paydaşlar için anlamı, önemi ve potansiyelleri alan sınırının belirlenmesinde önem taşıyan bir diğer etkidir. KNKGP ekibinden Sosyal Planlama ve Katılım Grubu tarafından yapılan araştırma ve bu araştırmadan elde edilen bulgular önemli bir veri grubu olarak sistemde yer almış ve alan sınırı tanımı önerilerinin geliştirilmesinde büyük bir rol oynamıştır.

Tarihçe, mimari tanım ve özellikler ve seçilmiş kaynakça ise tespit edilen her kültürel kaynak için genel tanımsal bilgiyi ve kaynakça listesini içerir. Bu bölümler uzun metin şeklinde olduğundan, içerdikleri bilgi üzerinden analiz, sorgulama ve görüntüleme yapılması amacıyla değil, sadece bilginin ortak bir sistemde depolanması için sisteme eklenmiştir.

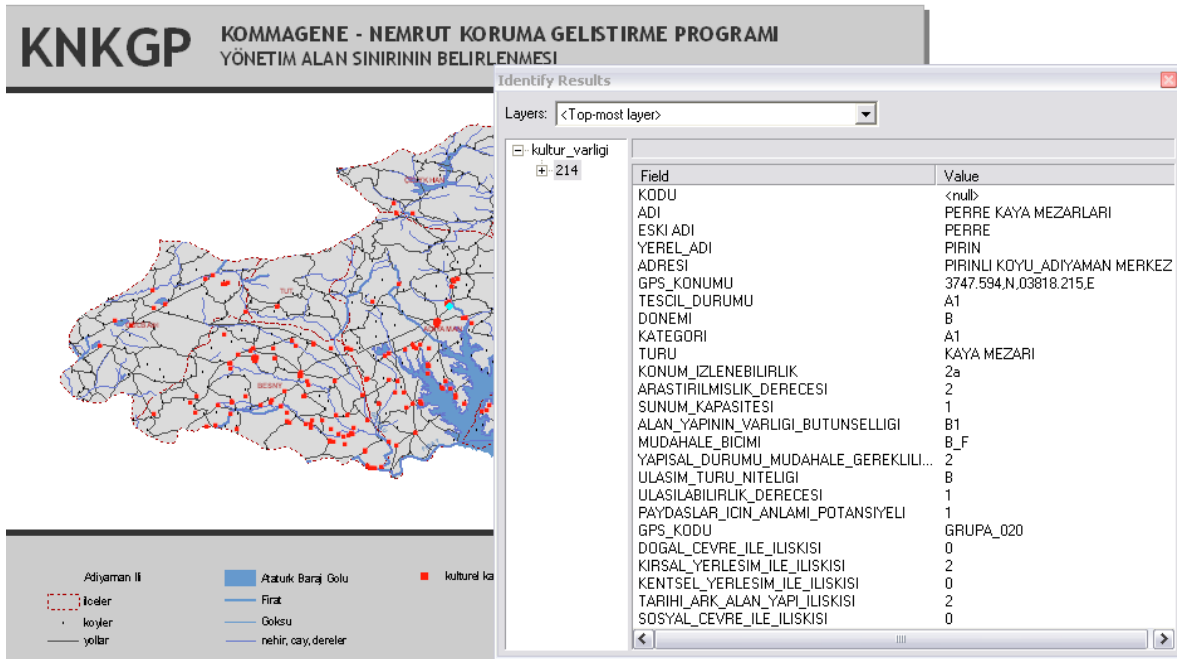
CBS ortamında tarihçe, mimari tanım, özellikler ve seçilmiş kaynakça verileri grupları dışındaki veriler, hem ortak veri dili kullanımıyla sorgulamayı mümkün kılmak hem de veri girişini hızlandırmak amacıyla kodlar halinde girilmektedir. Bu kodların açıklamaları veritabanı tasarımında yer almaktadır (EK 1).

Bundan sonra ArcMap arayüzü kullanılarak, Adıyaman ili genelinde tespiti yapılan 256 adet eser ve alan için 'kultur_varligi' özellik grubunda grafik verileri oluşturulmuş ve çalışmanın amaç ve hedeflerine yönelik olarak tasarlanan veritabanı kodlama sistemi doğrultusunda öznel verilerinin girişi yapılmıştır (Şekil 2.4).

Şekil 2.3. 'KNKGP Coğrafi Veritabanı'nın içinde 'kulturel_varligi' özellik grubunun oluşturulması

Şekil 2.4. ArcMap arayüzünde 'kulturel_varligi' özellik grubunun görüntülenmesi ve öznitelik verilerinin girişi

Veri girişinin tamamlanmasıyla birlikte sistem her türlü görüntüleme ve sorgulamaya hazır hale gelmiş ve 'KNKGP AlanYönetimi' çalışmalarını sürdürmek için CBS üzerinden yönetilen değerlendirme ve karar destek ortamı olan KNKGP-CBS oluşturulmuştur. KNKGP-CBS, 'KNKGP Alan Yönetimi' kapsamında yer alan kültürel turizm destinasyon belirleme ve yönetim çalışmaları için de değerlendirme ve karar destek ortamı işlevini görmüştür.

C. Mevcut Durumun Analizi: Verilerin Görüntülenmesi ve Tematik Haritaların Oluşturulması:

'KNKGP Yönetim Alanı'nın kapsamı ve önceliklerinin belirlenmesinde, Adıyaman ili sınırları içinde tespit edilen 256 adet kültür varlığı niteliğindeki alan ve yapı çalışılmıştır. Tasarlanan coğrafi veri modeli doğrultusunda veri girişinin tamamlanmasından sonra, öncelikle her bir öznitelik veri başlığına göre tematik haritalar oluşturulmuştur. Bunlar, kültür varlıklarının yapı kategorileri, türleri, dönemleri, tescil durumları, varlık ve bütünsellikleri, konum/izlenebilirlikleri, araştırılmışlık dereceleri, sunum kapasiteleri, yapısal durum ve müdahale gereklilikleri, müdahale biçimi, ulaşım türü ve niteliği, ulaşılabilirlik dereceleri, doğal çevre ile ilişkileri, kentsel yerleşimlerle ilişkileri, kırsal yerleşimlerle ilişkileri, tarihi/arkeolojik alan ve yapılarla ilişkileri, sosyal çevre ile ilişkileri, paydaşlar için anlam ve potansiyelleridir. Böylece saptanan bütün kültürel kaynakların farklı analiz başlıkları altında çeşitlenmelerinin ve mekansal yayılımlarının izlenebilmesi mümkün olmuştur.

Daha sonra, kültürel kaynakların dönem, varlık ve bütünsellik özellikleri ile kültürel çevre bütünlüklerini tanımlamaya esas oluşturan tarihi/arkeolojik alan ve yapılarla, kentsel, kırsal yerleşimler, sosyal ve doğal çevre ile ilişkileri öncelikli olarak birarada sorgulanarak bu özellikleri açısından nitelikli olan alan ve yapılar tanımlanmıştır.

Bunu takiben, tanımlanan kültürel kaynakların konum/izlenebilirlikleri, araştırılmışlık dereceleri, sunum kapasiteleri, yapısal durum ve müdahale gereklilikleri, müdahale biçimi, ulaşım türü ve niteliği, ulaşılabilirlik dereceleri ve paydaşlar için anlam ve potansiyelleri gibi diğer öznitelik verilerine göre çapraz sorgulamaları yapılmıştır.

Bu sorgulamalar sonucunda mekansal olarak kültürel kaynakların bazı alt bölgeler oluşturduğu görülmüştür. Bu alt bölgelerin oluşumunda ve önceliklerin belirlenmesinde, paydaşlar için taşıdıkları anlam ve potansiyelin yanı sıra, kullanılabilir / sunulabilir duruma gelebilme-leri için ihtiyaç duydukları müdahalelerin kapsam, büyüklük ve süreleri açısından değerlendirilmişlerdir. Müdahalelerin kapsam, büyüklük ve sürelerinin değerlendirilmesinde özellikle araştırılmışlık dereceleri, sunum kapasiteleri, yapısal durum ve müdahale gereklilikleri, müdahale biçimi, ulaşım türü ve niteliği, ulaşılabilirlik dereceleri gibi öznitelik verileri önemli rol oynamışlardır. Tematik haritalardan ve çapraz sorgulama sonuçlarından kültürel kaynakların mekansal dağılımlarına ve ilişkilerine yönelik yorumlar yapılarak, alt bölgeler, öneriler ve öncelikler tanımlanmıştır.

Bu tematik haritalardan, Adıyaman ili sınırları içindeki farklı kategorilerde kültürel kaynakların bulunduğu, buna karşın ilin güneyinde doğal alanların, güneybatısında ise arkeolojik alanların çok daha fazla yoğunlaştığı görülmektedir (Şekil EK 2. 1). Aynı şekilde yapı türlerinin de çok çeşitlenmesiyle birlikte Adıyaman'ın güney batısında höyüklerin yoğunlaştığı izlenebilmektedir (Şekil EK 2. 2). Dönemleme paftasında ise antik dönem yapı ve alanlarının ağırlık kazandığı, onu Türk-İslam dönemi yapı ve alanlarının

izlediği görülmektedir (Şekil EK 2. 3).

Kültürel kaynakların tescil durumlarına bakıldığında, kuzeyde bulunan NDT'nü de içeren bir bölge ile höyük ve arkeolojik alanların bulunduğu güneybatı bölgesinde 1. ve 2. Derece Arkeolojik Sitlerin yoğunlaştığı dikkat çekmektedir (Şekil EK 2. 4). Diğer taraftan, varlığını ve bütünlüğünü tamamen koruyabilmiş yerleşim alanı, doğal alan ve yapıların sayısının oldukça az olduğu da görülmektedir. Buna karşın, nitelikli bir yapının korunmuş parçası ya da kalıntısı, orta yoğunlukta buluntular içeren heterojen yerleşim dokusu, orta yoğunlukta doğal türler, oluşumlar, elemanlar içeren doğal alanlar da bulunmaktadır (Şekil EK 2. 5).

Konum ve izlenebilirlik açısından kültürel kaynakların çoğunun ya tamamen yerüstünde ve izlenebilir, ya da kısmen yeraltı kısmen yerüstünde ve kısmen izlenebilir durumda oldukları görülmektedir. Ancak bazı yapı ya da alanlar, Atatürk Barajının yapımından sonra su altında kaldığı için bugün izlenebilmeleri imkansızdır (Şekil EK 2. 6).

Kültürel kaynakların araştırılmışlık derecelerine bakıldığında, çok az sayıda tamamen ya da kısmen araştırılmış ve tanıma ya da sunuma yönelik bilgi olan alan ya da yapı olduğu dikkat çekmektedir (Şekil EK 2. 7). Hali hazırda sunulan kültürel kaynakların çok az sayıda olduğu da başka bir bulgudur. Bu kültürel kaynakların da Kâhta'da NDT ve çevresinde, Adıyaman Merkezde, Besni ve çevresi ile Gölbaşı bölgesinde oldukları görülmektedir. Buna karşın, sunulan ancak iyileştirme ihtiyacı olan ve sunulmayan ancak az müdahale ile sunulabilir olan kültürel kaynaklar da bu çalışma için önemli bir potansiyeldir (Şekil EK 2. 8).

Yapısal durum ve müdahale gerekliliği açısından kültür varlıklarının büyük bir çoğunluğunun kötü ya da çok kötü durumda olduğu ve kapsamlı müdahale gerektirdikleri farkedilmektedir (Şekil EK 2. 9). Müdahale biçimleri ise çok farklılaşmakla birlikte, arkeolojik kazı ve araştırma gereksinimin çok olduğu izlenmektedir; ki bu da uzun vadeli çalışmalara işaret etmektedir (Şekil EK 2. 10).

Ulaşımın türü ve niteliğine bakıldığında, araçla rahat ulaşılan alanların yanı sıra, araçla zor ulaşılan ya da altyapı iyileştirmesi gerektiren kültürel kaynaklar ile sadece yaya olarak ulaşılabilenlerin azımsanamayacak kadar çok oldukları izlenmektedir. Özellikle höyükler ve arkeolojik alanlarla öne çıkan ilin güneybatı kesiminde genellikle ulaşımın sadece yaya olarak patikalardan sağlanabildiği görülmektedir (Şekil EK 2. 11). Ulaşılabilirlik dereceleri de buna paralellik göstermektedir (Şekil EK 2. 12).

Kültürel çevre bütünlüğü bu çalışmada önemli bir rol oynamıştır. Bu noktada, kültür varlıklarının doğal çevre ile ilişkisine bakıldığında, bir çoğunun nitelikli bir doğal çevrenin içinde olduğu ya da nitelikli bir doğal çevre ile güçlü bir görsel ilişkiye sahip olduğu görülmektedir (Şekil EK 2. 13). Kırsal yerleşim ile ilişki açısından ise özellikle Eski Kahta (Yeni Kale) ile içiçe bulunan Kocahisar Köyü, Kızılın Harabeleri ile güçlü fiziksel ve görsel ilişki sunan Kızılın (Ören) Köyü dikkat çekmektedir. Haydaran(Taşgedik) ve Göltaşı da bu açıdan önem taşımaktadır (Şekil EK 2. 14). Kültür varlıklarının birçoğunun kentsel alanlarla hiçbir ilişkisi yoktur. Olanların ise hiçbir nitelikli kentsel alanlar değildir (Şekil EK 2. 15).

Tarihi / arkeolojik bütünlük gösteren yerler ve ilişkilerinin mekânsal dökümü çok önemli bulgular ortaya koymaktadır. Bu tematik haritaya bakıldığında, Kuzeyde NDT ve çevresin-

de, Adıyaman Merkez ve çevresinde, Besni'yi de kapsayacak şekilde güneybatıda höyükler bölgesinde, daha az olmakla birlikte Göltarla, Akıncılar ve Oymapınar çevrelerinde yoğunlaşma olduğu ve bunun da alt bölgeler sunduğu görülmektedir (Şekil EK 2. 16). Yaşayan sosyal çevre ile birlikte fiziksel yapının bütünlük sunduğu ve yerel yaşam biçimini örneklediği için önemli olan yerleşimlerin sayısı oldukça azdır, ancak bunlar 'KNKGP Yönetim Alanı'nın sınır tanımının yapılmasında önemli rol oynamışlardır (Şekil EK 2. 17). Paydaşlar için anlamı ve potansiyelleri olan alanlar da belirli bir bölgeleme sunmakta ve aynı şekilde sınır tanımında büyük önem taşımaktadırlar (Şekil EK 2. 18).

D. Mevcut Durumun Değerlendirmesi: Verilerin Sorgulanması ve Alt Bölgelerin Saptanması:

Tematik haritalardan sonra, yönetim alan sınırı tanımında önemli olabilecek farklı öznel verilerinin birbirleriyle ilişkileri sorgulanmış ve sorgulama sonuçları haritalandırılmıştır (Şekil EK 2. 19-25).

Bu çerçevede, öncelikle tarihi/arkeolojik alan ve yapılarla, doğal, kırsal, sosyal çevre ile ilişkileri ve paydaşlar için anlam ve potansiyelleri gözönüne alınarak kültürel çevre bütünlüğü ile ilgili değerlendirmeler yapılmıştır (Şekil EK 2. 19 -21). Elde edilen sonuçlar daha sonra, alan / yapının varlığı ve bütünselliği (Şekil EK 2. 22), müdahale biçimi (Şekil EK 2. 23), sunum kapasitesi (Şekil EK 2. 24), ulaşılabilirlik (Şekil EK 2. 25) ile ilişkilendirilip çapraz sorgulanarak ara sentezlere ulaşılmıştır. Bu sentez ve değerlendirmelerin sonuçları belirli alt bölgeler sunmaktadır; ki bu da alan 'Yönetim Alanı'nın sınırı, kapsamı ve önceliklerinin tanımlanmasında etkin bir rol oynamıştır.

Adıyaman ili sınırları içinde tespit edilen kültürel kaynakların tanımlanması, [önem / değer] – [sorun / risk] – [potansiyel] ilişkilerinin değerlendirilmesi, mekansal yayılım ve ilişkilerinin izlenmesi, belli bir vizyon ve tema etrafında ele alınarak koruma, geliştirme, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmaya imkan sağlayacak olan 'KNKGP Yönetim Alanı'nın sınırlarının tanımlanması ve alanın sosyal, coğrafi ve sanatsal nedenlerle ilişkili bulunduğu 'bağlantı noktaları'nın tespit edilmesini sağlamıştır. Tespiti yapılan tüm kültür varlıklarının farklı öznel verileri göz önünde bulundurularak yapılan analiz ve değerlendirmeler, kültür varlıklarının mekânsal dağılımları, özellikleri ve ilişkileri alt bölgeler oluşturduğunu ortaya koymuştur. Bu alt bölgeler 'KNKGP Yönetim Alanı'nın sınır, kapsam ve önceliklerinin belirlenmesinde önemli rol oynamaktadır.

Yapılan analiz ve değerlendirmeler sonucunda, sekiz ayrı alt bölge saptanmıştır. Belirlenen bölgeler arasında öncelikler saptanırken, özellikle bu bölgelerde yer alan kültür varlıklarının kullanılabilir / sunulabilir duruma gelebilmeleri için ihtiyaç duydukları müdahalelerin kapsam, büyüklük ve süreleri ile paydaşların bu kültür varlıklarına ilişkin olumlu görüşleri ile katılım istekleri değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda, alt bölgeler önceliklerine göre şu şekilde tanımlanabilir (Şekil EK 2. 26-27):

I. Bölge:

Bu bölgede NDT, Karakuş Tümülüsü, Cendere Köprüsü, Arsemia (Eski Kale), Eski Kahta (Yeni Kale), Kocahisar Köyü ve Derik Kutsal Alanı yer almaktadır.

NDT, Karakuş Tümülüsü, Cendere Köprüsü, Arsemia (Eski Kale), Eski Kahta (Yeni Kale) hali hazırda turist güzergahı içerisinde yer alan ve belirli oranda araştırma, koruma ve sunum müdahaleleri görmüş alanlardır. Ancak, Cendere ve Karakuş'ta çevre düzenlemesinin yapılması, Arsemia'da ise bir yandan çevre düzenleme projesi geliştirilirken bir yandan da arkeolojik bilimsel kazı için kaynak bulunmalı ve bu çalışmalara başlamalıdır.

Derik Kutsal Alanı diğerleri ile karşılaştırıldığında daha uzun vadeli çalışmalara ve daha kapsamlı müdahalelere ihtiyaç duyan, ulaşım ve sunum sorunları olan bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak diğer alan ve yapılarla tarihi/arkeolojik bütünlüğü, alanın önemi ve potansiyeli göz önüne alındığında bu alanın da I. öneri bölgesinde yer alması uygun görülmektedir.

Eski Kahta (Yeni Kale)'nin hemen yanında yer alan Kocahisar Köyü ise tescilsiz bir kırsal yerleşimdir. Köyün, Eski Kahta ile ilişkisi ve tescilsiz olması göz önünde bulunarak 'bağlantı noktası' olarak tanımlanması mümkündür. Ancak, kırsal yerleşim özelliklerinin nitelikli olması, her ne kadar birçok fiziksel ve sosyo-ekonomik sorunları olsa da, köy halkının katılım konusundaki eğilimi ve bundan yarar sağlamanın mümkün görülmesi nedenleriyle, Kocahisar Köyü'nün sit alanı olarak tescillenmesi ve 'KNKGP Yönetim Alanı' kapsamında ele alınması önerilmektedir. Köyün kentsel sit alanı olarak tescillenmesi durumunda, 'KNKGP Yönetim Alanı' sınırı içinde kalması mümkün olacak; bu da, daha kapsamlı bir çalışmanın parçası olması ve koruma planının yapılmasını mümkün kılacaktır.

II. Bölge:

Bu bölge Adıyaman Merkezindeki kültür varlıkları, Perre Kaya Mezarları, Pirin Köprü, havuz ve Roma çeşmesi, Haydaran (Taşgedik) Kaya Mezarları ile Kabartmalarını kapsamaktadır. Bu kültür varlıklarından Pirin'deki havuz ve Roma çeşmesi tescilli değildir. Ancak tescilli köprü ile aynı döneme tarihlenmekte ve bir bütünlük sunmaktadırlar. Bu nedenle, bu kültür varlıklarının tescillenerek 'KNKGP Yönetim Alanı' kapsamına girmesi önerilmektedir. Haydaran (Taşgedik) Köyü de tescilli bir yerleşim değildir. Ancak, dokusu ile Haydaran Kaya Mezarları ve Kabartmaları ile ilişkili konumu nedeniyle 'bağlantı noktası' olarak tanımlanabilir.

Perre'de, ilk etapta çevre düzenleme projesi yapılarak sunum olanağının kısa zamanda sağlanması mümkün görünmektedir. Ayrıca, köylü ile birlikte özel bir model geliştirilerek kısa zamanda harekete geçmek de olasıdır. Bu alanda daha uzun vadeli bir eylem olarak arkeolojik bilimsel kazı için kaynak bulunmalı ve bu çalışmalara da bir an önce başlamalıdır. Taşgedik Köyü de dokusu çok nitelikli bir köy olup, özellikle kültürel tarım (agroculture) faaliyetlerinin geliştirilmesi için uygundur. Palanlı Mağarası da, şu an için ulaşım sorunları olsa da, çevre düzenleme projesi ile sunumu kısa vadede mümkün olabilecek bir diğer alandır. Bu üç noktanın 'KNKGP Yönetim Alanı' kapsamında sosyal projelerle birlikte ele alınması önerilmektedir.

Adıyaman Merkezde özellikle Tuzhan ve Oturak Pazarı öne çıkmaktadır. Bu yapıyla ilgili daha önce Atilla Yücel başkanlığında 2001-2004 yıllarında yapılmış bir potansiyel araştırması ve yeniden kullanım projesi önerileri vardır. Bu çalışmanın sonuçlarından da yararlanılarak bu alanla ilgili projeler geliştirilebilir. Bu bölge özellikle Adıyaman yemek kültürünün tanıtıldığı ve nitelikli örneklerinin sunulduğu bir yer olarak önem kazanabilir.

Bunların yanı sıra, Adıyaman Merkez'de yer alan mevcut müze ile yanındaki Güzel Sanatlar Galerisi önemli bir potansiyeldir. Müzenin genişletilmesi, Kommagene – Nemrut Müzesi haline getirilmesi yararlı olacaktır; bu konu ESEP raporunda da geçmektedir. Mevcut müzenin yanındaki Güzel Sanatlar Galerisi de nitelikli bir yapı olup gençler tarafından ders çalışmak amacıyla oldukça yoğun kullanılmaktadır. Bu yapı müze ile birlikte alınarak, okuma salonları, kütüphane ve müze işlevlerini içerecek şekilde özel bir proje haline getirilmelidir.

Adıyaman Merkezde Tuz Hanı ve Müze öncelikli olmakla birlikte bu bölgede yer alan diğer bütün kültür varlıklarının da bu kapsamda ele alınması yarar sağlayacaktır. Bunlar, Mahmut el Ensari Türbesi, Ulu Cami, Musalla Cami, Çarşı (Hacı Abdulgani) Cami, St. Paul (Petros Bulus) Kilisesi, Saray Cami, Cumhuriyet İlkokulu, Adıyaman Kalesi, Meryem Ana Çeşmesi, Hacı Efendi Türbesi, Abuzer Gaffari Türbe ve Mezarı, Adıyaman Höyük, Çay ocağı, Eski Askerlik Şubesi, Kab Cami, Karapınar Höyük, Otel Binası, Paşa Hamamı, Tonozlu Dükkanlar, Amr bin Umeyye (Murat Dede) Türbe ve Mezarı olarak sıralanabilir. Bunların arasında dönemlemesi tam olarak saptanamayan Adıyaman Kalesi ile Türk-İslam Dönemine tarihlenen Meryem Ana Çeşmesi, Çay ocağı ve Kab Cami tescilsizdirler. Bu yapıların da tescillenmek üzere irdelenmeleri önerilmektedir.

III. Bölge:

Bu bölge, Fırat – Göksu kıyı bandı üzerine yer alan Kızılın Mağaraları, Kızılın Köyü Su Yolu, Kızılın Köprüsü, Mağara, Kızılın Köyü ve Kuyulu (Turuş) Kaya Mezarlarını kapsamaktadır. Bu bölgede öncelikle Fırat – Göksu kıyı bandının kendi doğal ve anlamsal çekiciliğinden söz etmek mümkündür. Euphrates – Fırat medeniyetin doğduğu yerin parçası olarak birçok inanışta özel bir yere sahiptir. Kızılın Köyü tescilli olmamakla birlikte, Fırat Nehri kenarında nitelikli kıyı bandı ile doğal çevre özellikleri ile öne çıkmaktadır. Ayrıca köylülerin bilinçli olmaları ve katılımcı bir süreçte yer alabilme potansiyelleri de Köyü ön plana çıkarmaktadır. Bu nedenle, bu Köyün 'bağlantı noktası' olarak ele alınması önerilmektedir.

Mevcut durumda Fırat – Göksu boyunca vadi, kaya mezarlar, kanyonlaşan bölgeleri içeren yaklaşık 1.5 saatlik bir tekne seyahati ile Kızılın Köprüsüne ulaşılmaktadır. Roma – Osmanlı dönemlerine tarihlenen bu köprü, inşa tekniği açısından önem taşımaktadır. Ayrıca bölgede kayaya oyma Roma yerleşim alanları bulunmaktadır. Bölge bugün de köylüler tarafından bir piknik alanı olarak kullanılmaktadır.

Kızılın'den sonra Göksu'dan karşıya geçilince Kuyulu (Turuş) Kaya Mezarlarına ulaşılmaktadır. Bu kaya mezarları hemen yakınlarında yeralan antik taş ocağıyla birlikte az müdahale ve çevre düzenlemesi ile sunum potansiyeli yüksek bir alandır.

IV. Bölge:

Bu bölge, Eski Besni Yerleşmesi ve onun içerdiği Kurşunlu (Toktamış) Cami, Meydan Hamamı, Tahtaoba (Derelioba) Cami, Çarşı Cami, Eski Besni Ulucami, Bekir Bey Hamamı, Besni Kalesi, Halil Baba Eski Mezarlık, Hacı Zeyrek Türbe ve Mezarı, Kızılcaoba Cami, Nazhatun Köprüsü, Köprü, Tahtaoba Köprüsü, Tabakhane Köprüsü, Mağaraönü Köprüsü ile Atmalı (Ozbağlar) Kaya Mezarları ve Üçgöz (Sofraz) Tümülüslerini kapsamaktadır.

Besni Kalesi ve çeşitli anıtsal yapı kalıntısını içeren Eski Besni Yerleşmesi, 12.yy'dan itibaren Cumhuriyet dönemine kadar yoğun yerleşmenin görüldüğü bir alan olup sonraları (Yeni) Besni yerleşmesine taşınmıştır. Yerleşmede kalıntıların birçoğu yapısal açıdan kötü durumdadır ve kapsamlı müdahaleye ihtiyaç duyulmaktadır. Sadece Kurşunlu Cami yakın zamanda onarım görmüştür ancak o da şu anda kullanılmamaktadır. Bir dönem için önemli sayılabilecek kentsel alanın tümüyle yokolmaması için acil önlemler alınarak varolanı korumak ve yokolanı anlatacak yaklaşımları sergilemek gerekmektedir. Eski Besni'nin rekreasyon ve yemek kültürünün sergilendiği bir alan olarak değerlendirilmesi mümkün görülmektedir. Besni halkının eğitim düzeyinin yüksek olması nedeniyle, halkı örgütlemek kolay olacaktır. Hatta şimdiden projeye destek vermek isteyenler bulunmaktadır.

Sofraz - Üçgöz Tümülüsleri oldukça iyi durumda olan üç tümülüsten oluşmaktadır. Tümülüslerin tam olarak dönemlenmeleri için yeterli bilgi olmamakla birlikte, genel özellikleri itibariyle Geç Helenistik dönemde inşa edilmiş olmaları olasıdır. Sofraz Tümülüsleri mimari ve arkeolojik açıdan önemli özelliklere sahip olmaları ve birbirine ve Üçgöz köyüne yakın mesafede bulunmalarından dolayı potansiyel olarak görülmektedir. Çevre düzenlemesi sonrasında Adıyaman ilinde turizm açısından değerlendirilebilecek bir alan olarak görülebilir.

Adıyaman ili genelinde görülen kaya oyma mezarlarla benzer özellikler taşıyan Atmalı (Özbağlar) Kaya mezarları da tam olarak dönemlenememekle birlikte, Geç Helenistik – Roma dönemlerinde kullanıldıkları söylenebilir. Kaya mezarlarında doğa koşullarından kaynaklanan yapısal bozulmalar mevcuttur. Bu mezarların da az müdahale ile sunulma potansiyeli vardır.

V. Bölge:

Bu bölge İpek Yolu, Sesonk Tümülüsü, Dikilitaş (Aşağı Hozgışı) Köyü, Dikilitaş Köyü Kaya Mezarları, Dikilitaş Köyü Vadi Üstü Yerleşimi ve Dikilitaş Köyü Vadisini kapsamaktadır. Bu bölgede yer alan kültür varlıkları nitelikli olmakla beraber, ulaşimleri çok zordur. Ayrıca yapısal sorun ve sunumlarına yönelik kapsamlı ve uzun vadeli müdahalelere ihtiyaç duyulmaktadır.

Vb. Bölge:

Bu bölge bütün analiz ve sorgulamalarda öne çıkan 'Güneybatı Höyükler Vadisini' kapsamaktadır. Oldukça geniş olan bu bölge Zirce Höyük, Koşeceli Höyük, Çakır Höyük, Yıldız Höyük, Levzin Höyük, Taşlıyazı (Telbizek) Höyüğü ve Hamamı, Kutluca Köyü, Kutluca Fal Höyüğü, Hüyük Höyüğü, Yukarı Hozgışı Höyüğü, Beşyol Höyüğü, Tekagaç Höyük, Hementil (Sarıkaya) Höyük, Belören Yerleşmesi, Battal Höyük, Kulaf Höyük, Şambayat Höyük, Çakal Harabesi, Nacar Höyük, Huruk Höyüğü, İkiz Höyük, İznik Höyük, Kargalı Höyüğü, Yukarı Söğütlü Höyüğü, Fırlaz Höyük ve Hozgıs Höyüklerini kapsamaktadır. Bu kültür varlıklarına da ulaşım zor, müdahale gereklilikleri fazladır. Ancak sundukları bütün ve buna bağlı değerler de göz ardı edilemez.

V. ve Vb. bölgeleri ayrı ayrı etaplar halinde ele alınabilecekleri gibi birarada da değerlendirilebilirler.

VI. Bölge:

Bu bölge Göltarla Köyü, Aynu Mezrası, Emahir Ümmülhayır Mezrası ve Höyüğü, Tibril Höyük Akıncılar Höyüğü, Akıncılar Kaya Yerleşimi, Geldibuldu Höyüğü, Grikiani Harabesi, Grikiani Harabesi Höyüğü, Eskitaş Köyü Kaya Oyma Yerleşim, Horiskale, Giriktepe Höyük, Hamılı Höyük ve Karaabdal Tepesini kapsamaktadır.

Göreceli olarak daha küçük olmakla beraber bu bölgeyi de 'Doğu Höyükler Vadisi' olarak adlandırmak ve bu özelliğiyle 'KNKGP Yönetim Alanı' çerçevesinde ele almak mümkündür. Ayrıca GAP Bölgesi Turizm Envanteri ve Turizm Geliştirme Planı'nda da belirlenmiş olan Kahta Turizm Merkezi ile bu bölgeyi birlikte ele almak doğru olacaktır.

Ancak, bu bölge sunum ve koruma için kapsamlı ve uzun vadeli çalışma gerektiren bir bölgedir. Bölgede yer alan Göltarla Köyü, Akıncılar Höyüğü, Geldibuldu Höyüğü, Horiskale, Giriktepe Höyük, Hamılı Höyük ve Karaabdal Tepesi tescilsizdir. Ayrıca Tibril Höyük, Horiskale, Giriktepe Höyük, Hamılı Höyük, Karaabdal Tepesi ve Baraj Gölü altında kalmış kültür varlıklarıdır. Dolayısıyla bu bölgenin ileri bir etap olarak şekillendirilerek ileri aşamada ele alınması daha uygun olacaktır.

VII. Bölge:

Bu bölge Gerger Kalesini içermektedir. Gerger tarihsel katmanlaşmasıyla çok etkileyici, bir alan olmakla birlikte çok ciddi erişim, sunum problemleri ve kapsamlı müdahale gerekliliği vardır. Diğerlerinden mekânsal olarak da ayrılan ve uzun vadeli araştırma, koruma ve sunum çalışmalarına ihtiyaç duyan bu bölgenin de ileri bir etap olarak tanımlanması doğru bulunmaktadır.

VIII. Bölge:

Bu bölge Azaplı Höyüğü, Azaplı Gölü, İnekli (Yeşilova) Gölü, Gölbaşı Garı, Altınlı Köprü, Gölbaşı Gölü'nü kapsamaktadır. Sülük, yüzen adalar gibi çok özel doğal çevre nitelikleri ile öne çıkan bu bölgenin uzmanlık alanının da farklılaşması nedeniyle farklı bir şekilde ele alınması gerekmektedir. Bu doğrultuda bu alan için ÇOB gibi kurumların harekete geçirilmesi ve bu kurumlarla işbirliğine gidilmesi düşünülmelidir.

2.4. KNKGP Kültürel Turizm Odaklı Destinasyon ve Yönetim Önerileri

Bütün bu tanımlanan bölgeleme ve etaplamlar doğrultusunda Yönetim Alanı ve Kültürel Turizm Odaklı Destinasyon için 8 farklı farklı senaryo önerilesi geliştirilmiştir.

I. Öneri: I. Bölge

II. Öneri: I. Bölge + II. Bölge

III. Öneri: I. Bölge + II. Bölge + III. Bölge

IV. Öneri: I. Bölge + II. Bölge + III. Bölge + IV. Bölge

V. Öneri: I. Bölge + II. Bölge + III. Bölge + IV. Bölge + V. Bölge

VI. Öneri: I. Bölge + II. Bölge + III. Bölge + IV. Bölge + V. Bölge + Vb. Bölge

VII. Öneri: I. Bölge + II. Bölge + III. Bölge + IV. Bölge + V. Bölge + Vb. Bölge + VI. Bölge

VIII. Öneri: I. Bölge + II. Bölge + III. Bölge + IV. Bölge + V. Bölge + Vb. Bölge + VI. Bölge + VII. Bölge

IX. Öneri: I. Bölge + II. Bölge + III. Bölge + IV. Bölge + V. Bölge + Vb. Bölge + VI. Bölge + VII. Bölge + VIII. Bölge

Bu senaryolar içinde en kolay ve hızla uygulama olanağı olan **Öneri IV** KTB'nca uygun bulunmuş olup, bu öneride yer alan eser/alanlar *Kommagene Nemrut Yönetim Alanı* (KNYA) olarak belirlenmiştir. Bu alana ilişkin geliştirilmekte olan senaryoya göre Adıyaman gelen turistlerin öncelikle Kâhta'daki alan/eserleri ziyaret etmeleri öngörülmektedir. NDT'nda inşaatına başlanan, kapsamlı bir sergileme sistemi içeren Ziyaretçi Merkezi ve TTS 2023 EP'e uygun olarak Kültür Köyü olarak tanımlanan Kocahisar Köyü (Eski Kahta) Kâhta'daki turistik çekim merkezleridir. Kocahisar Köyü'ndeki odak 2011'de restorasyonu-na başlanacak olan Yeni Kale'dir. Karakuş Tümülüsü, Cendere Köprüsü, Arsemia ve Derik Kutsal Alanı ile tamamlanacak Kâhta turu bu rota ile en az 2,5 günde tamamlanabilecektir.

Daha sonra Adıyaman'a gelecek turistlere müze yanındaki K-Odak isimli, AB destekli IPA-BROP projesiyle finansı sağlanan bu ziyaretçi merkezinde etkileşimli bir ortamda Kommagene ile ilgili bilgiler verilecektir. İl merkezindeki Oturakçı Pazarı Tuz Hanı, Perre Kaya Mezarları, Pirin Köprü, havuz ve Roma çeşmesinin ziyaretini içeren bu turun da en az 1,5 gün sürmesi amaçlanmaktadır.

Ertesi gün yerel ürünlerin üretildiği Palanlı Köyü ve Mağarası ile Haydaran (Taşgedik) Kaya Mezarları ile Kabartmaları ziyaret edilerek güneye Özbağlar Atmalı Kaya Mezarları ile yine Kültür Köyü olarak düzenlenecek Atmalı Köy Pazarına geçilecektir. Küçük ölçekli çevre düzenlemeleri ve nitelikli köy dokusunun sağıklaştırılmasıyla oluşturulacak Köy Pazarında Besni üzümü, pekmez, nar ekşisi, yer fıstığı vb gibi yerel tatlarla birlikte, bunların yan ürünü olan tatlılar satışa sunulacaktır. Eski Besni'de üzüm teraslarından geçerek güneyde Sofraz (Üçgöz) Tümülüslerini ziyaret edecek turistler burada oldukça nitelikli iki ayrı mezar odasının sergilenebildiği Büyük ve Küçük Tümülüsleri ziyaret ederek Sofraz çayı kenarında konaklayacaklardır.

Böylece Palanlı Mağarasıyla başlayıp kaya mezarları, köy pazarı, Tümülüs ziyaretleriyle biten bir günün ardından Besni'de konakladıktan sonra turistler son gün Kızılın Köyü'ne gelerek, tekne ile Fırat'ın Çağrısı isimli tura katılacaklardır. Oldukça sıcak olan bölgede her zaman buz gibi akarak, oluşturduğu mikro klimayla özel bir deneyim yaşatan Fırat'ın iki yakasındaki kanyonda yer alan kaya oyma yerleşimlerden biri ziyaret edilerek, bir başka Roma Köprüsü olan Göksu nehri üzerindeki Kızılın Köprüsüne geçilecektir. Köprü çevresindeki Roma dönemi tekerlek izlerinden, erken dönem kaya oyma yerleşme ve mezarlarının da ziyaret edildiği bu tekne yolculuğu sonunda antik dönemde taş ocağı olarak kullanılan ve pek çok yeraltı kaya mezarını bulunduğu Turuş Arkeolojik Alanı'yla *Fırat'ın Çağrısı* turu tamamlanır.

Bu güzergâhta belirlenen yerlerin hemen hepsi çok iyi korunmuş ve kolaylıkla sunum po-

tansiyeline sahip yerlerdir. Bu rotadaki arkeolojik alanların hemen hepsinde basit, doğal çevreyle uyumlu çevre düzenleme projesinin yapılması yeterlidir. Projeleri temin edilmiş ya da tamamlanma aşamasında olan NDT ve Yeni Kale, Tuz Hanı, Oturakçı Pazarı'nda restorasyonların gerçekleştirilmesine koşut, bu eserlerde güvenli ve nitelikli şekilde sunulabilecektir. Yönetim planı kapsamında geliştirilmekte olan istihdama yönelik sosyal projelerle ve eko-turizm ve turistik hizmet eğitimi projeleriyle mevcut sosyal yapının bu programa katılımının kolaylaştırılması planlanmaktadır. Böylece halen 1 gece 2 günle sınırlı olan NDT turu, en az 6 güne çıkarılarak, il geneline yayılması sağlanacaktır.

Belirlenen bu senaryonun gerçekleşmesi için mevcut yasal dayanak ve araçlar kullanılması, farklı paydaşların sorumluluklarının belirlenmesi ve katılımlarının sağlanması öngörülmektedir.

3. Sonuç:

Belirlenen bu *destinasyonun yönetimi* ise daha önce de vurgulandığı üzere 5226 sayılı yasa ile aynı yasaya göre 2005 yılında hazırlanan *Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş Ve Görevleri İle Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmelik*'e uygun olarak tasarlanmıştır.

Bu çerçevede öncelikle belirlenen KNYA için ilgili yönetmeliği 8. maddesine göre KTB'nca *bir Alan Başkanı* atanması, alan başkanı ile çalışacak ekibin belirlenmesi ve alan yönetimi ile ilgili olarak mevzuatta tanımlanan *Eşgüdüm ve Denetleme Kurulu* ve *Danışma Kurulu*'nun oluşturulması gerekir. KNKGP kapsamında Adıyaman il genelinde yapılan paydaş toplantılarıyla Ekim 2010'da, tüm yerel yöneticilerle birlikte STK temsilcilerinin de katılımıyla bu kurullara temel olacak bir İzleme ve Koordinasyon kurulu oluşturulmuştur.

KNYA Alan Başkanlığı ve ilgili kurulların oluşturulmasına koşut ayrıca yine 5226 sayılı yasaya dayanarak Adıyaman İl Özel İdaresi bünyesinde, kültür varlıklarının korunmasına yönelik rölöve, restitüsyon, restorasyon projelerini hazırlayacak ve uygulayacak bir Proje Bürosu ile sertifikalı usta yetiştirecek bir *Eğitim Birimi'nin* kurulması öngörülmektedir. Adıyaman İl Özel İdaresi Proje ve Eğitim Birim (APE) olarak adlandırılacak bu birim, Yönetim Planı'nda tanımlanan projelerin üretim, temini ve uygulanmasını KNYA Alan Başkanlığı ile birlikte gerçekleştirecektir. Öte yandan restorasyon ağırlıklı işlerde yerelde çalışacak ustalar yetiştirilerek istihdamla birlikte yerelde farkındalığın artırılması amaçlanmaktadır.

Bu birimlerin finansı başlangıçta 5226 sayılı yasaya göre İl Özel İdaresi bünyesinde toplanan emlak vergilerinin %10'luk bölümü ile KTB'nca sağlanacaktır. Ancak projelerin temini ve güven yaratılmasına koşut bir DMA olan NDT'nün marka değerinden yararlanarak, hemen her proje için sponsorlar bulunması ana amaçtır. Bu bağlamda 5225 sayılı *Kültür Yatırımları ve Girişimlerini Teşvik Kanunu* ile 5228 sayılı *Bazı kanunlarda ve 178 sayılı kanun hükmünde kararnamede değişiklik yapılması hakkında kanunla*⁶ getirilen muafiyetlerden yararlanılacaktır.

⁶ 2004 yılında çıkan bu kanunla oldukça geniş bir çerçeve içinde yapılacak her türlü kültürel faaliyetle ilgili harcamalarla, bu amaçla yapılan her türlü bağış ve yardımların % 100'ünün gelir vergisi indirimine tabi tutulması sağlanmıştır.

Yukarıda tanımlanan destinasyon yönetimi şemasında görev alacak tüm aktörler kültür varlıkları mevzuatında mevcut olup; kültür varlıklarının korunması ve geliştirilmesine yönelik kültür turizmi odaklı projelerde doğrudan kullanılacak niteliktedir. KNKGP kapsamında tamamlanma aşamasında olan KNYA Yönetim Planı'nda bu çalışmada özetlenen yönetim modeli ile birlikte tanımlanan senaryoyu gerçekleştirmeye yönelik eylem, proje, etaplama ve projelere ilişkin ayrıntılı bütçe tanımları verilecektir.

Destinasyon belirlemek amacıyla üretilen ve alanla ilgili ayrıntılı bilgiye dayalı model temelde kültür varlıkları odaklı olmakla birlikte, bilgi toplama aşamasında kültür turizmi ile ilişkilendirilebilecek alternatif turizm kaynaklarına (spor, doğa vb) ilişkin bilginin yerinde toplanmasıyla daha geniş bir içerikle kullanım kapasitesine de sahiptir.

Bu çalışmada sunulan Kommagene-Nemrut Kültür Turizmi Odaklı Destinasyon Belirleme ve Yönetim Modeli doğrultusunda oluşturulan KNKGP-CBS yardımıyla Adıyaman ili sınırları içinde tespit edilen kültürel kaynakların tanımlanması, [önem / değer] – [sorun / risk] – [potansiyel] ilişkilerinin değerlendirilmesi, mekansal yayılım ve ilişkilerinin izlenmesi mümkün olmuştur. Bu değerlendirmeler, KNKGP Alan Yönetimi kapsamında koruma-gelişme-kalkınma hedeflerine ulaşmada önemli bir rol oynayacak olan farklı kültürel turizm destinasyon senaryolarının belirlenmesini sağlamıştır. Ayrıca bu süreçte, önerilen senaryoların hayata geçebilmesi için gerekli yönetim modeli ve araçlar da tanımlanmıştır.

Destinasyon yönetimi bütün yönetim süreçlerinde olduğu gibi sürekli izleme ve güncelleme gerektirir. Belli süre aralıklarıyla değişen koşul ve veriler ile gelen geri bildirimler doğrultusunda alan yönetim vizyonu ve buna bağlı stratejiler, projeler, öncelik ve eylem planlarının da güncellenmesi gereklidir. CBS tabanlı bu model esnek yapısı ile sürekli izleme ve güncelleme süreçleri için de çok uygun bir araç olarak ortaya çıkmaktadır. Nitekim mevzuatımıza göre hazırlanacak Yönetim Planlarının 5 yılda bir güncellenmesi öngörülmüştür.

KNKGP-CBS ortamında yer alan verilerin, herbir kültür varlığı için fotoğraflarını da barındıran ayrı ayrı formlar haline getirilmesiyle oluşturulan 'Adıyaman Kültür Varlıkları Envanteri' de bu çalışmanın bir diğer çıktısı olmuştur (EK 3).

Oluşturulan 'Adıyaman Kültür Varlıkları Envanteri'nin KNKGP internet sitesine aktarılmasıyla Adıyaman ili sınırları içinde bulunan kültürel kaynaklarla ilgili mekansal, tanımsal ve niteliksel bilgiye internet ortamında erişim de ağılanmıştır (EK 4).

Mobil CBS uygulamaları sayesinde bu bilgiye PalmOS, PDA (*personal digital assistants*) ve cep telefonları gibi mobil iletişim araçları ile erişim sağlanabilir olması da oluşturulan ortamın özellikle turizm amaçlı kullanımı için büyük bir potansiyel taşımaktadır.

Kaynaklar:

- ÇIRACI, H., TURGUT, S., KERİMOĞLU, E., 2008. "Sürdürülebilir turizm gelişimi için bir yönetim modeli önerisi: Frig Vadisi örneği", itüdergisi/a; mimarlık, planlama, tasarım, Cilt:7, Sayı:2, 89-102, Eylül 2008.
- İLBAN, M.O., 2008. "Seyahat yöneticilerinin destinasyon marka imajı algıları üzerine bir araştırma", Ege Akademik Bakış, 8 (1) 2008: 121-152.
- KTB (Kültür ve Turizm Bakanlığı), 2007. Türkiye Turizm Stratejisi 2023 – Eylem Planı 2007-2013, <http://mevzuat.dpt.gov.tr/ypk/2007/04.htm>
- KÜRKÇÜOĞLU, S., 2002. "Türkiye'de Yüzyılın Fotoğrafçısı Ara Güler ile Urfa, Harran ve Nemrut Üzerine Söyleşi", <http://www.hezarfen.net/paralax/056sabri.htm>),
- SEMERÇİÖZ, F., DÖNMEZ, D., DURSUN, M., 2008. "Relationships between destination management organisations and destination stakeholders a research in regions of Marmara, Aegean and Mediterranean in Turkey", Journal of Commerce & Tourism Education Faculty, Year: 2008 No: 1, sf. 87-101.
- SEZGİN, M., KALAMAN, A., 2008. "Turistik destinasyon çerçevesinde sürdürülebilir turizm yönetimi ve pazarlaması", Selcuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi - doaj.org, 2008, No: 19, sf.429-437.

Yayınlandığı yerin bildirimi:

BİLGİN ALTINÖZ, A. G. 2010. “Koruma’da Bilgi Yönetimi ve Coğrafi Bilgi Sistemleri”, Mimari Korumada Güncel Konular, Ed. Nuray Özaslan, Deniz Özkut, Anadolu Üniversitesi Basımevi, Eskişehir, ss: 87-114.

BİLGİN ALTINÖZ, vd. 2008. “KNKGP - YÖNETİM ALANI YÖNTEM RAPORU”, yayınlanmamış rapor.

BİLGİN ALTINÖZ, vd. 2009. “KNKGP - YÖNETİM ALANI SINIRI TANIMI RAPORU”, yayınlanmamış rapor.

ŞAHİN GÜÇHAN, N., KURUL, E., 2009. “A history of the development of Conservation Measures in Turkey: from the mid-19th century until 2004”, *METU Journal of Faculty of Architecture*, 2009/2, Vol. 26, pp: 19-44, Ankara.
http://jfa.arch.metu.edu.tr/archive/0258-5316/2009/cilt26/sayi_2/19-44.pdf DOI: 10.4305/METU.JFA.2009.2.2

ŞAHİN GÜÇHAN, N., KURUL, E., 2005. “2003-2005 döneminde gerçekleştirilen yeni yasal düzenlemeler ve “*koruma alanına*” etkileri: bir ön değerlendirme (The new legal measures put into practice and their effects on *Conservation Area*: a pre-evaluation)”, *Korumada 50 yıl Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, 17-18 Kasım 2005, MSGSÜ Matbaası, sf: 159-168, İstanbul.

ŞAHİN GÜÇHAN, N., KULELİ, E., 2009. Şam Süleymaniye Külliyesi ve koruma sorunları, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 193 sayfa.

SOMUNCU, M., Yiğit, T., ŞAHİN GÜÇHAN, N., KABASAKAL, S., 2009. “Nemrut Dağı”, Türkiye’nin dünya miras alanları: koruma ve yönetimde güncel durum, UNSECO, Türkiye Milli Komisyonu, Ankara, sf. 72-109.

ŞAHİN GÜÇHAN, N., 2010. “The Commagene Nemrut Conservation and Development Program: An Approach to the Conservation Problem of Nemrut Dağ Tumulus”, Asia Minor, accepted article, in print.

ŞAHİN GÜÇHAN, N., 2010 “Adıyaman’daki Kültür Varlıklarının Nemrut Dağı Odaklı Değerlendirilmesi: Kommagene Nemrut Koruma Geliştirme Programı (KNKGP)”, Güneşe Yürümek, II. Ulusal Medeniyetler Kavşağı Adıyaman Sempozyumu (10-12 Ekim 2008), Ed. Said Öztürk, Yusuf Tosun, Adıyamanlılar Vakfı, Çevik Matbaacılık, İstanbul, ss: 29-62

ŞAHİN GÜÇHAN, N., 2010. “Nemrut Dağı Tümülüsü Çevre Düzenleme Avan Projesi”, Güneşe Yürümek, II. Ulusal Medeniyetler Kavşağı Adıyaman Sempozyumu (10-12 Ekim 2008), Ed. Said öztürk, Yusuf Tosun, Adıyamanlılar Vakfı, Çevik Matbaacılık, İstanbul, ss: 63-111.

ŞAHİN GÜÇHAN, N., 2010. “Nemrut Dağı Tümülüsü’nün Çağdaş Sunumu ve Yönetimi için bir Tasarı: Adıyaman Hizmet Evi”, Güneşe Yürümek, II. Ulusal Medeniyetler Kavşağı Adıyaman Sempozyumu (10-12 Ekim 2008), Ed. Said öztürk, Yusuf Tosun, Adıyamanlılar Vakfı, Çevik Matbaacılık, İstanbul, ss: 112-138.

ŞAHİN GÜÇHAN, N., 2010. “Nemrut Dağı Tümülüsü’nde Turizm Kaynaklı Sorunlar ve Ziyaretçi Yönetimi”, Güneşe Yürümek, II. Ulusal Medeniyetler Kavşağı Adıyaman Sempozyumu (10-12 Ekim 2008), Ed. Said öztürk, Yusuf Tosun, Adıyamanlılar Vakfı, Çevik Matbaacılık, İstanbul, ss: 139-166.

www.nemrut.org.tr

EKLER:

EK 1. KNKGP-CBS Mekansal Veritabanı Modeli

KNKGP-CBS Mekansal Veritabanı Modeli'nde yer alan 'kultur_varligi' katmanının yapısı, öznitelik verileri ve veri girişinde kullanılan kodlama sistemi

EK 2. Tematik Haritalar ve Sorgulamalar

Adıyaman İli genelinde tespiti yapılan tüm eser ve alanların öznitelik verilerinin CBS ortamında görüntülenmesi ve sorgulanması

EK 3. Adıyaman Kültür Varlıkları Envanteri - Formlar ve Internet Ortamında Görüntüleme

Adıyaman İli genelinde tespiti yapılan tüm eser ve alanlar için 'KNKGP Coğrafi Veritabanı'nda yer alan verilerin tasarlanan formlar aracılığıyla görüntülenmesi ve internet sitesinden erişim

EK. 1. KNKGP-CBS Mekansal Veritabanı Modeli

GEODATABASE: KNKGP

ÖZELLİK SINIFI: kultur_varligi

GEOMETRİ: point

ÖZNİTELİK VERİLERİ:

Adı:

Eski Adı:

Yerel Adı:

Adresi:

Kodu:

GPS Konumu:

GPS Kodu:

Kategorisi:

[A] Alan [1] arkeolojik alan

[2] kent

[3] kasaba

[4] köy

[5] mezra

[6] mezarlık

[7] doğal

[B] Tek Yapı [1] kalıntı

[2] anıtsal yapı

[3] sivil mimari

Türü: köprü, kale, çeşme, mescit, cami, kilise, mezar, höyük, kaya mezarı, arkeolojik alan, tümülüs, kalıntı, yazıt, mağara, ...

Dönemi:

[A] Prehistorik

[B] Antik

[C] Türk-İslam

[D] Erken Cumhuriyet

[E] Yeni (60 sonrası (*baraj sonrası))

[F] Dönemi tanımlanamayan

Tescil Durumu (Koruma Derecesi):

- [A] Tescilli
- [1] 1. derece arkeolojik sit
 - [2] 2. derece arkeolojik sit
 - [3] 3. derece arkeolojik sit
 - [4] kültür varlığı
 - [5] 1. derece doğal sit
 - [6] 2. derece doğal sit
 - [7] 3. derece doğal sit

[B] Tescilsiz

Alan / yapının varlığı ve bütünselliği:

[A] Doğal Çevre

- [1] yoğun doğal türler, oluşumlar ve elemanlar (su, kayalık, v.b.) içeren alan
- [2] orta yoğunlukta doğal türler, oluşumlar ve elemanlar (su, kayalık, v.b.) içeren alan
- [3] dağınık şekilde bulunan özel doğal türler, oluşumlar, elemanlar alan
- [4] özel bir doğal niteliği olmayan alan
- [5] doğal çevre niteliği saptanamayan / bilinmeyen alan

[B] Yapılı Çevre

- [1] yoğun buluntu içeren homojen bir doku
- [2] orta yoğunlukta buluntu içeren heterojen bir doku
- [3] doku karakteri taşımayan dağınık buluntular
- [4] özel bir yapılı çevre niteliği olmayan alan
- [5] yapılı çevre niteliği saptanamayan / bilinmeyen alan

[C] Tek Yapı

- [1] bütünlüğünü koruyan nitelikli bir yapı
- [2] nitelikli bir yapının bütünlüğü korunmuş bir parçası
- [3] nitelikli bir yapı kalıntısı
- [4] özel bir niteliği olmayan yapı
- [5] mevcudiyet durumu ve niteliği saptanamayan / bilinmeyen yapı

Konumu/izlenebilirliği:

- [1] tamamıyla izlenebiliyor: yerüstü
[2] kısmen izlenebiliyor : [a] yeraltı & yerüstü
[b] sualtı & suüstü
[3] izlenemiyor [a] yeraltı
[b] sualtı

Araştırılmışlık derecesi:

- [1] araştırılmış/kazılmış; tanımlama ve sunuma yönelik bilgi var
[2] kısmen araştırılmış / kazılmış; tanımlama ve sunuma yönelik kısmi bilgi var
[3] araştırılmamış / kazılmamış; bilgi yok

Sunum Kapasitesi:

- [1] sunulan / iyileştirme ihtiyacı olan
[2] sunulan / kapsamlı müdahale gerektiren
[3] sunulmayan / az müdahale ile sunulabilme kapasitesi olan
[4] sunulmayan / kapsamlı müdahale ile sunulabilecek olan

Yapısal Durumu / Müdahale Gerekliliği

- [1] iyi: müdahale gerektirmeyen ya da basit bakım ihtiyacı olan
[2] orta: malzeme sorunları olan, basit onarım müdahalesi gerektiren
[3] kötü: malzeme ve yapısal sorunları olan , kapsamlı onarım gerektiren
[4] kötü/acil: malzeme ve yapısal sorunları olan , kapsamlı ve acil onarım gerektiren

Müdahale Biçimi:

- [A] yüzey araştırması
[B] arkeolojik araştırma, kazı ve koruma müdahalesi
[C] sağlamlaştırmaya yönelik acil müdahale
[D] basit onarım kapsamında ele alınabilecek olan
[E] restorasyon projesi ile müdahale gerektiren
[F] çevre düzenlemesi, sunum ve yönetim planlaması
[G] kapsamlı koruma planlaması

Ulaşım Türü ve Niteliği

- [A] araçla rahat ulaşılan müdahale gerektirmeyen
- [B] merkezlere uzak olup araçla ulaşılan, ancak altyapı iyileştirmesine gereksinimi olan
- [C] araçla zor ulaşılan [1] dar
 [2] stabilize
 [3] bozuk satıh
 [4] virajlı
 [5] uzak
- [D] Sadece yaya olarak patikalardan ulaşılabilen
- [E] Sadece yaya olarak ulaşılabilen, patika vb. olmayan
- [F] Sadece su yolu ile ulaşılabilen
- [G] Normal koşullarda çok zor ulaşılan (özel tırmanma teknikleri, uzun yürüyüş, dalış vb. gerektiren)

Ulaşılabilirlik Derecesi

- [1] 1. derece: rahatça ulaşılabilen; mevcut şartlar yeterli olan
- [2] 2. derece: ulaşılabilen; iyileştirme ihtiyacı olan
- [3] 3. derece: zor ulaşılabilen; kapsamlı altyapı çalışması gerektiren
- [4] 4. derece: ulaşılamayan

Kültürel Çevre Bütünlüğü -**Doğal Çevre ile İlişkisi**

- [1] nitelikli bir doğal çevre içinde olması
- [2] nitelikli bir doğal çevre ile güçlü görsel ilişkisi olması (içinde manzara, bakı noktası barındırması)
- [0] nitelikli bir doğal çevre ile ilişkisi olmaması

Kırsal Yerleşim ile İlişkisi

- [1] nitelikli bir kırsal yerleşim içinde olması
- [2] nitelikli bir kırsal yerleşim yakınında [bitişğine] olması
- [3] nitelikli bir kırsal yerleşim ile güçlü görsel ilişkisi olması
- [4] sıradan bir kırsal yerleşim içinde olması ya da sıradan bir kırsal yerleşim yakınında [bitişğine] olması ya da sıradan bir kırsal yerleşim ile görsel ilişkisi olması
- [5] niteliksiz bir kırsal yerleşim içinde olması ya da niteliksiz bir kırsal yerleşim yakınında [bitişğine] olması ya da niteliksiz bir kırsal yerleşim ile görsel ilişkisi olması
- [0] kırsal bir yerleşim ile ilişkisi olmaması

İlişkili Olduğu Kırsal Yerleşim: ...

Kentsel Yerleşim ile ilişkisi

- [1] nitelikli bir kentsel yerleşim içinde olması
- [2] nitelikli bir kentsel yerleşim yakınında [bitişğinde] olması
- [3] nitelikli bir kentsel yerleşim ile güçlü görsel ilişkisi olması
- [4] sıradan bir kentsel yerleşim içinde olması ya da sıradan bir kentsel yerleşim yakınında [bitişğine] olması ya da sıradan bir kentsel yerleşim ile görsel ilişkisi olması
- [5] niteliksiz bir kentsel yerleşim içinde olması ya da niteliksiz bir kentsel yerleşim yakınında [bitişğinde] olması ya da niteliksiz bir kentsel yerleşim ile görsel ilişkisi olması
- [0] kentsel bir yerleşim ile ilişkisi olmaması

İlişkili Olduğu Kentsel Yerleşim: ...

Tarihi / Arkeolojik Alan ve Yapılarla Bütünlüğü ve İlişkisi

- [1] tarihi / arkeolojik alan ve yapılarla ile anlamsal ilişkisi olması
- [2] tarihi / arkeolojik alan ve yapılarla ile mekansal ilişkisi olması
- [3] tarihi / arkeolojik alan ve yapılarla ile görsel ilişki olması
- [4] tarihi / arkeolojik alan ve yapılarla ile ilişkisi olmaması

Tarihi/Arkeolojik Bütünlük Gösteren Yerler

Sosyal Çevre ile ilişkisi

- [1] yaşayan sosyal çevre ile birlikte fiziksel yapının bütünlük sunduğu ve yerel yaşam biçimini örneklemediği için önemli olan yerleşim
- [0] yaşayan sosyal çevre ile özel ve nitelikli bir ilişkisi olmaması

Paydaşlar için anlamı / potansiyeli

- [1] paydaşlar açısından, bazı sorunları olmakla birlikte, değer ve potansiyellerinin yüksek olması
- [2] paydaşlar açısından, sorunların yanı sıra, bazı değer ve potansiyellerinin de olması
- [0] paydaşlar açısından özel bir değer ya da potansiyelinin olmaması

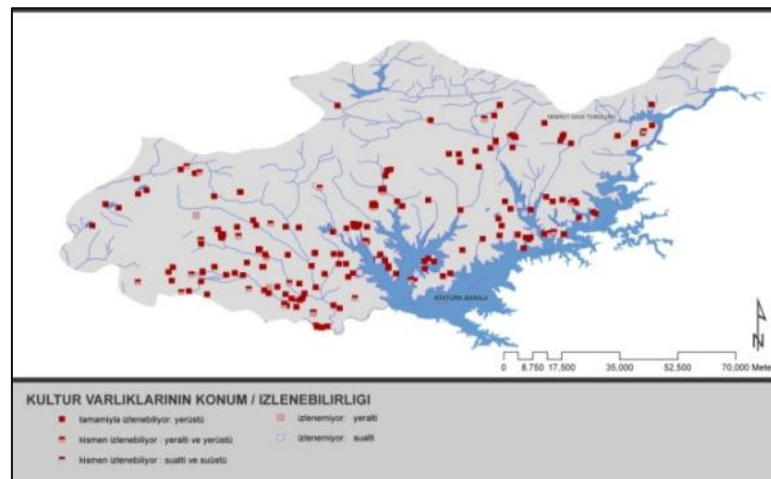
Tarihçesi

Mimari Tanımı ve Özellikleri

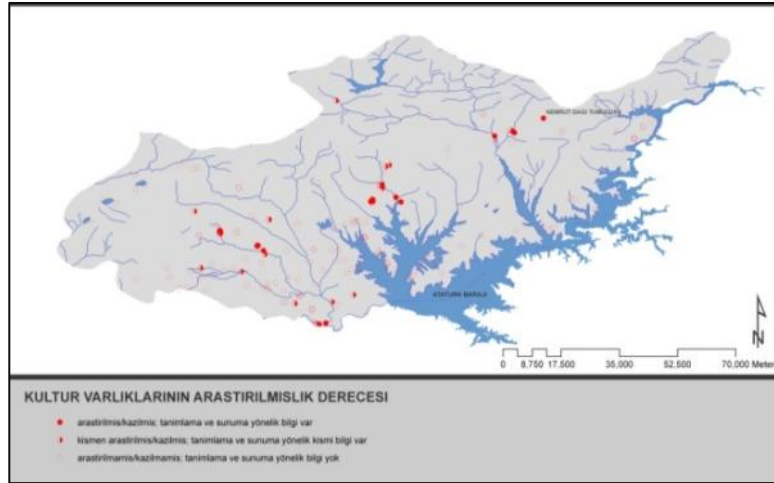
Seçilmiş Kaynakça

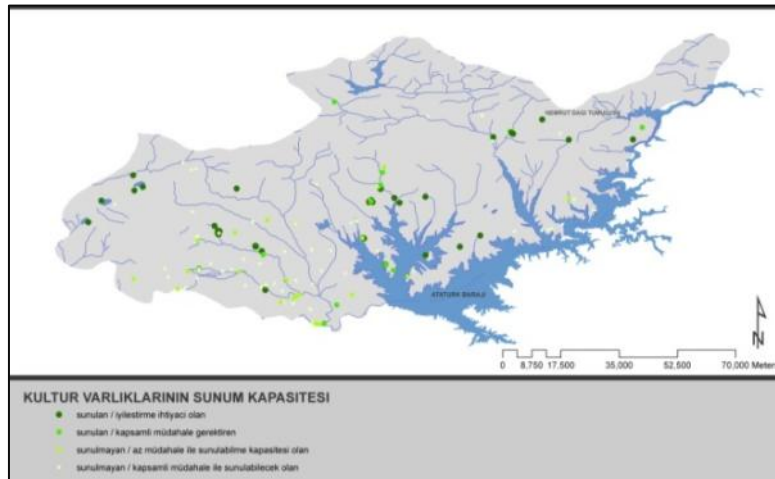
Şekil EK 2. 6

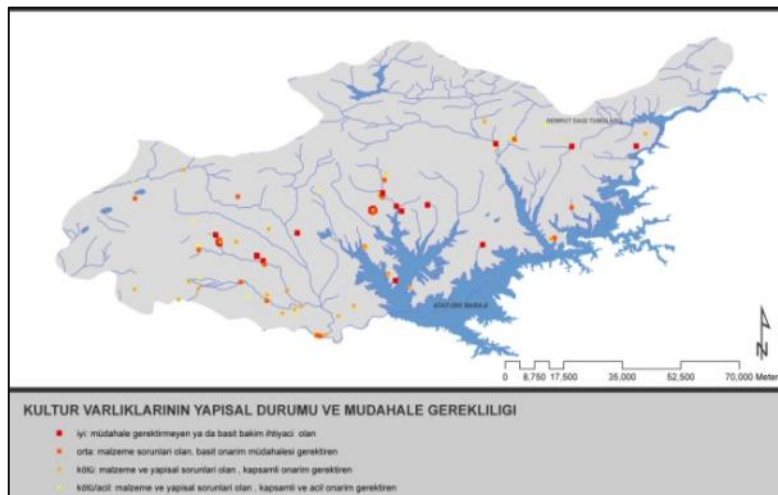
Şekil EK 2. 7

Şekil EK 2. 8

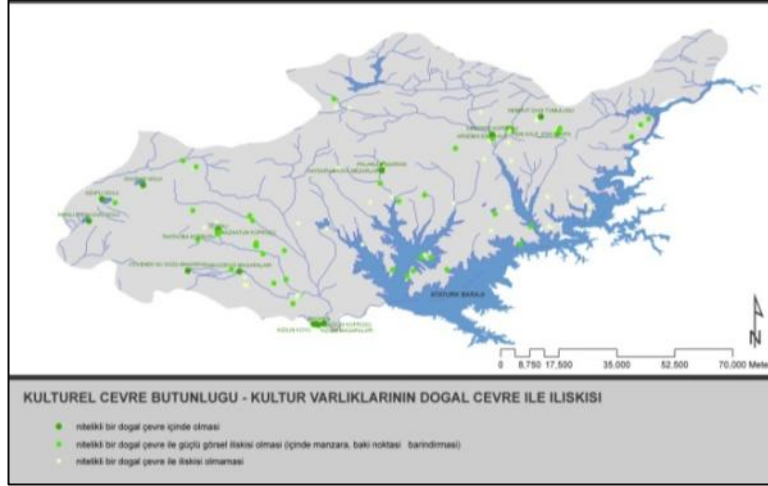
Şekil EK 2. 9

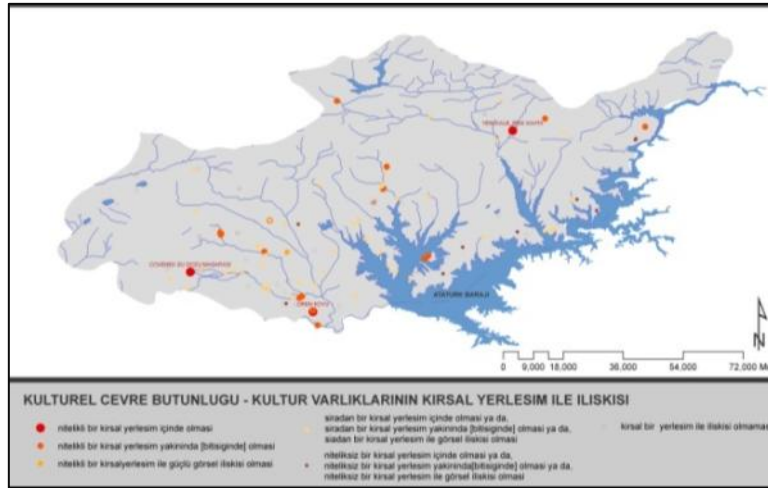
KÜLTÜR VARLIKLARA MUDAHALE BİCİMİ

- Yüzey arkeolojisi - Akdenizli arkeolojisi, kazı ve koruma müdahaleleri - Anglikanizmde yerli ve müdahale - Batı orman kaplamasında müdahale - Restorasyon projesi ile müdahale - Genel düzenlemeler, suyun ve yerel planlaması - Kapalı koruma planlaması	- Batı orman kaplamasında müdahale - Genel düzenlemeler, suyun ve yerel planlaması - Restorasyon projesi ile müdahale - Genel düzenlemeler, suyun ve yerel planlaması - Genel düzenlemeler, suyun ve yerel planlaması - Kapalı koruma planlaması	- Yüzey arkeolojisi - Akdenizli arkeolojisi, kazı ve koruma müdahaleleri - Anglikanizmde yerli ve müdahale - Batı orman kaplamasında müdahale - Restorasyon projesi ile müdahale - Genel düzenlemeler, suyun ve yerel planlaması - Kapalı koruma planlaması	- Yüzey arkeolojisi - Akdenizli arkeolojisi, kazı ve koruma müdahaleleri - Anglikanizmde yerli ve müdahale - Batı orman kaplamasında müdahale - Restorasyon projesi ile müdahale - Genel düzenlemeler, suyun ve yerel planlaması - Kapalı koruma planlaması
---	---	---	---

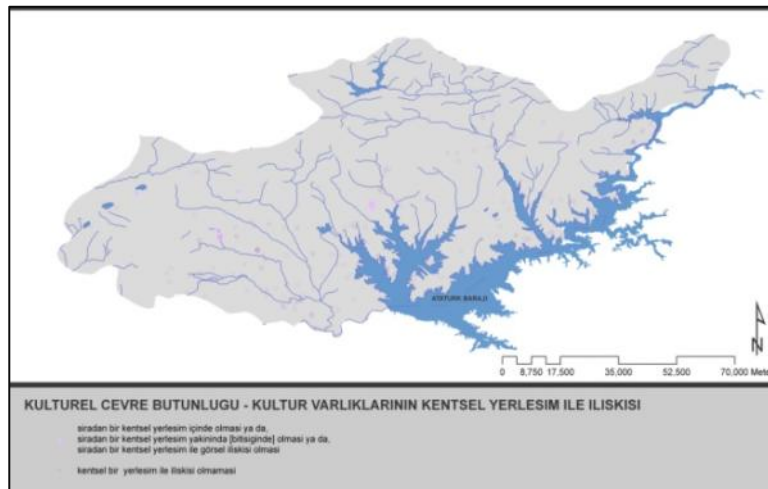
Şekil EK 2. 13

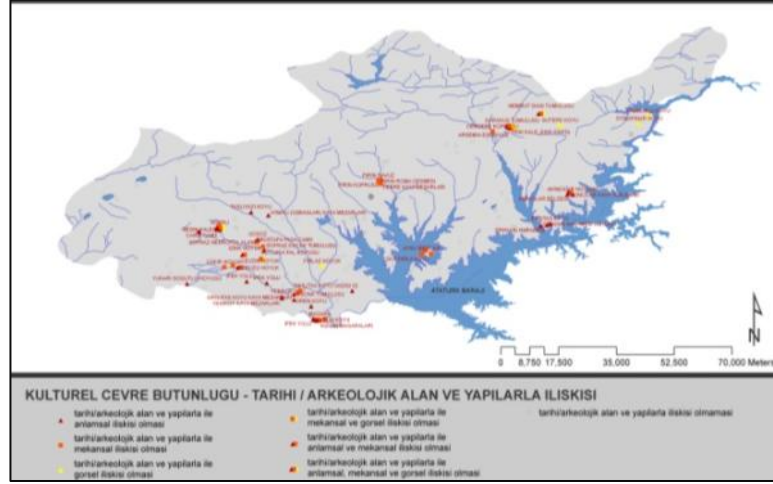
Şekil EK 2. 14

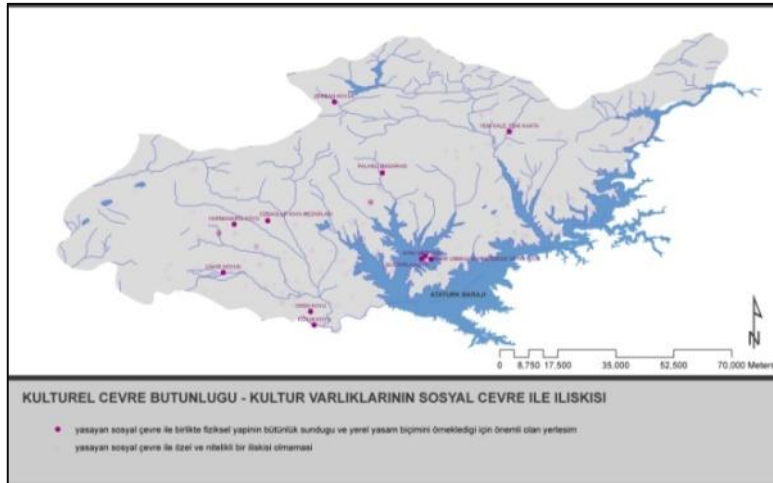
Şekil EK 2. 15

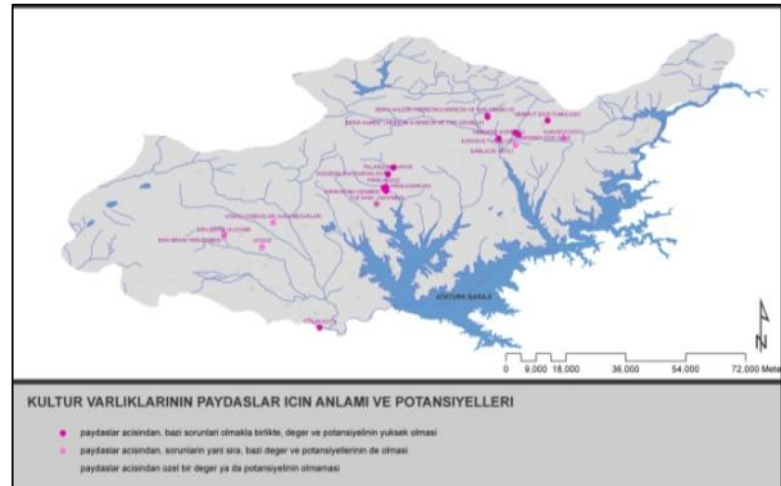
Şekil EK 2. 16

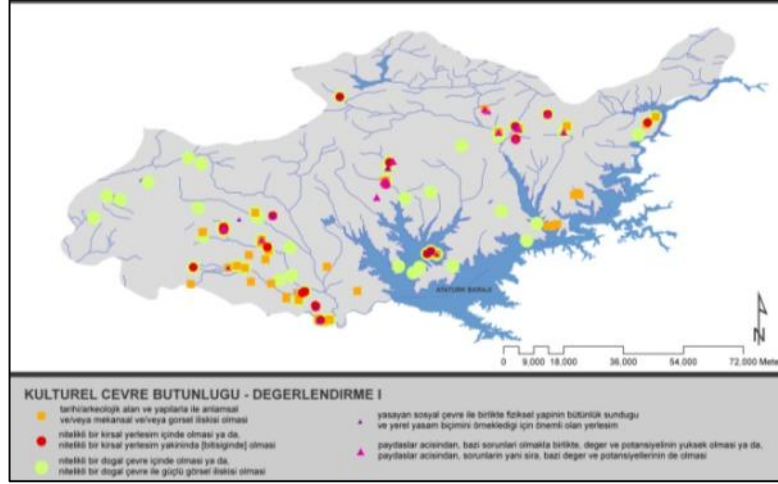
Şekil EK 2. 17

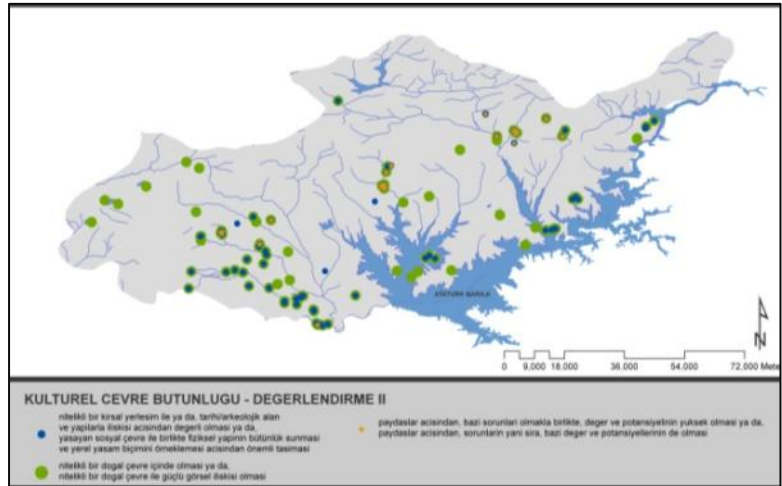
Şekil EK 2. 18

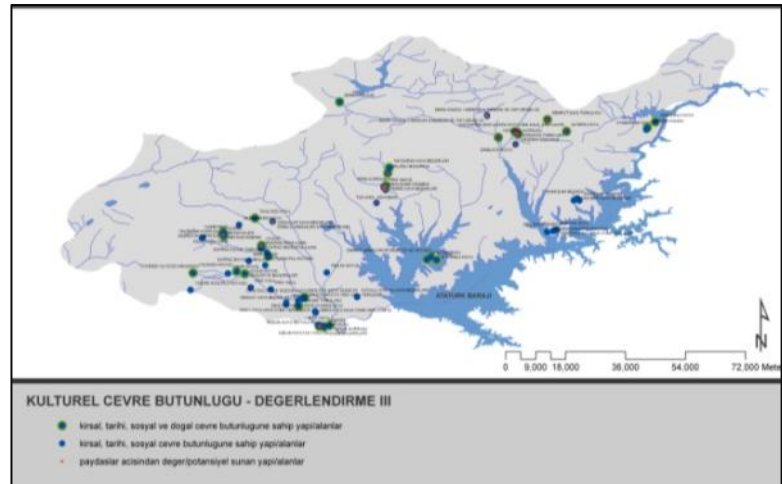
Şekil EK 2. 19

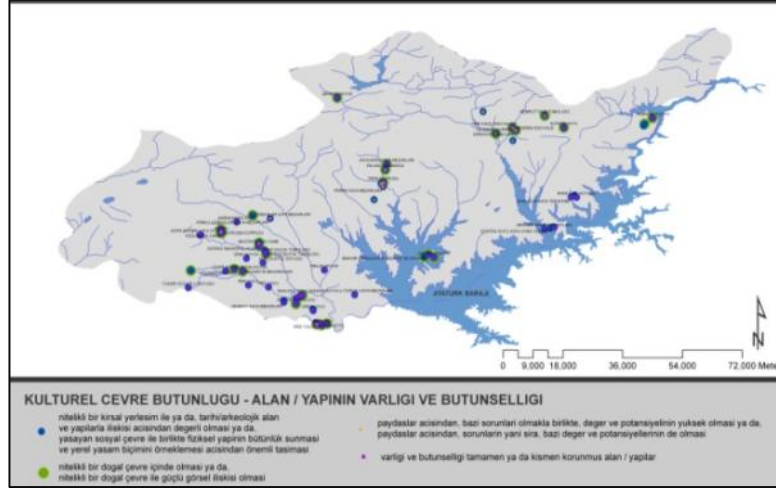
Şekil EK 2. 20

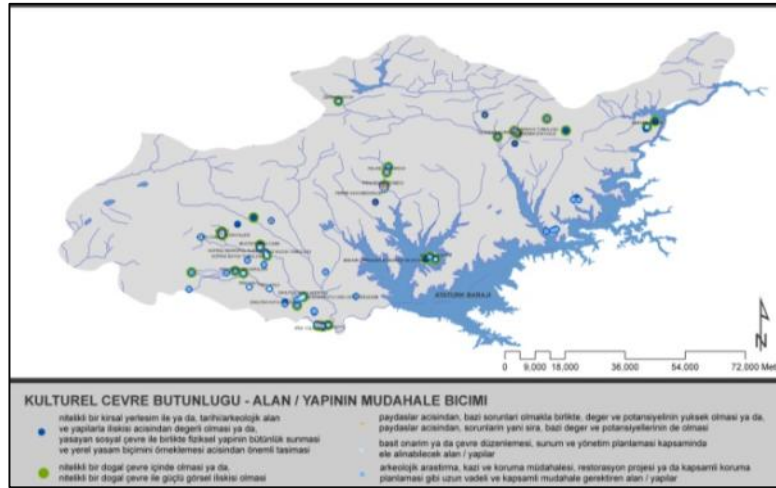
Şekil EK 2. 21

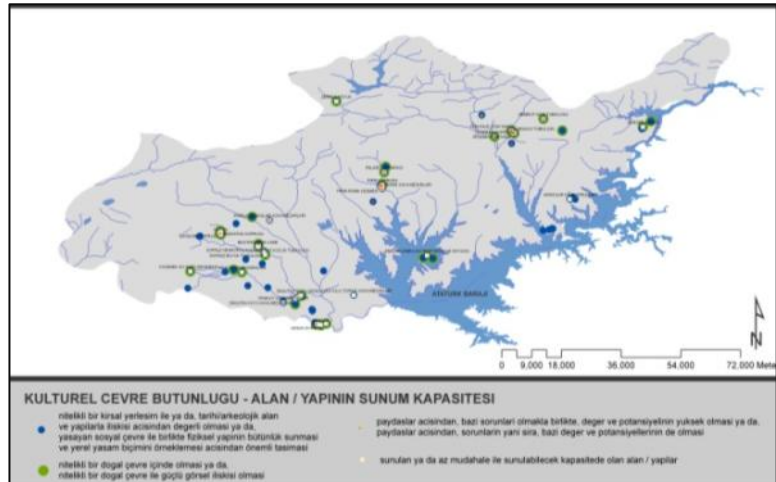
Şekil EK 2. 22

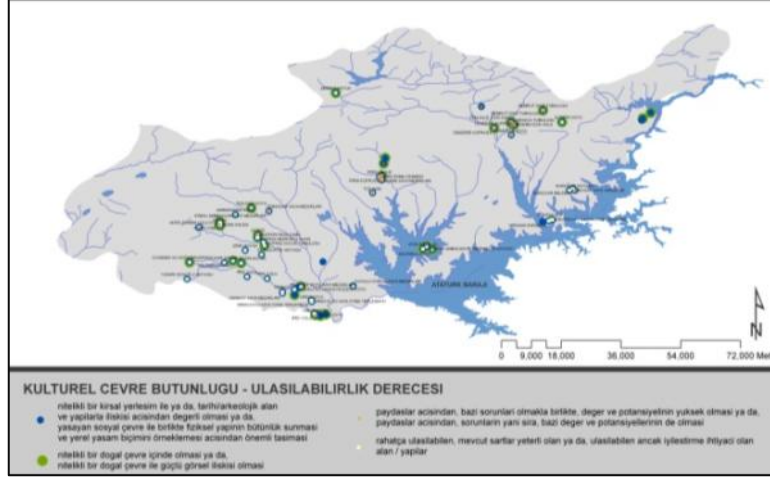
Şekil EK 2. 23

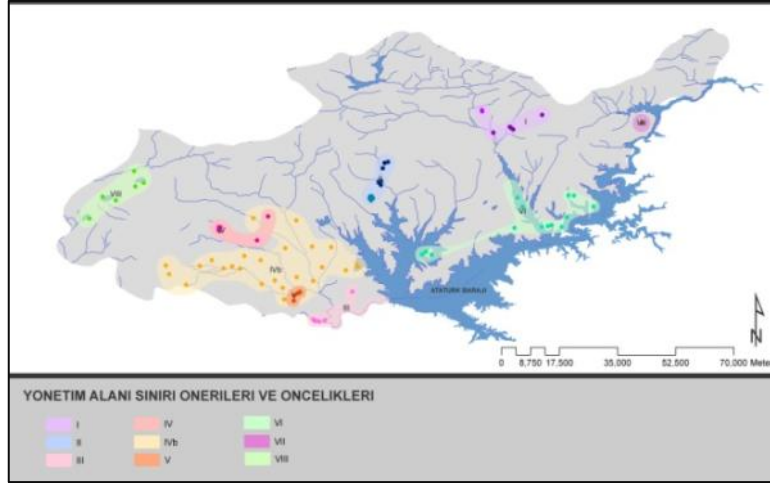
Şekil EK 2. 24

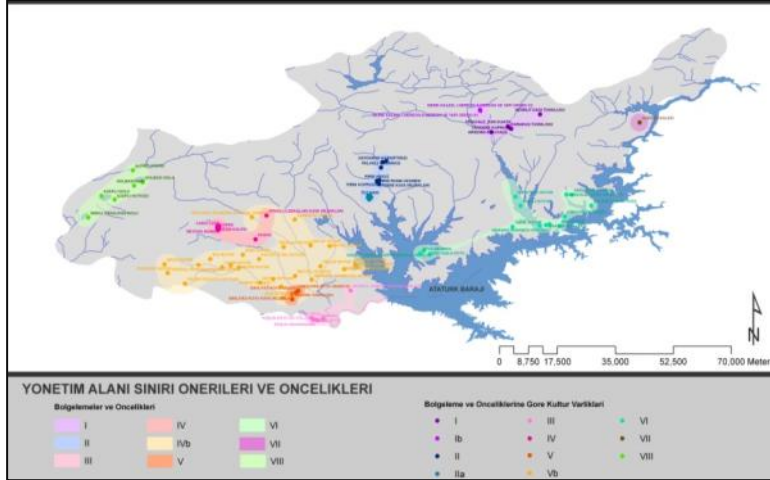
Şekil EK 2. 25

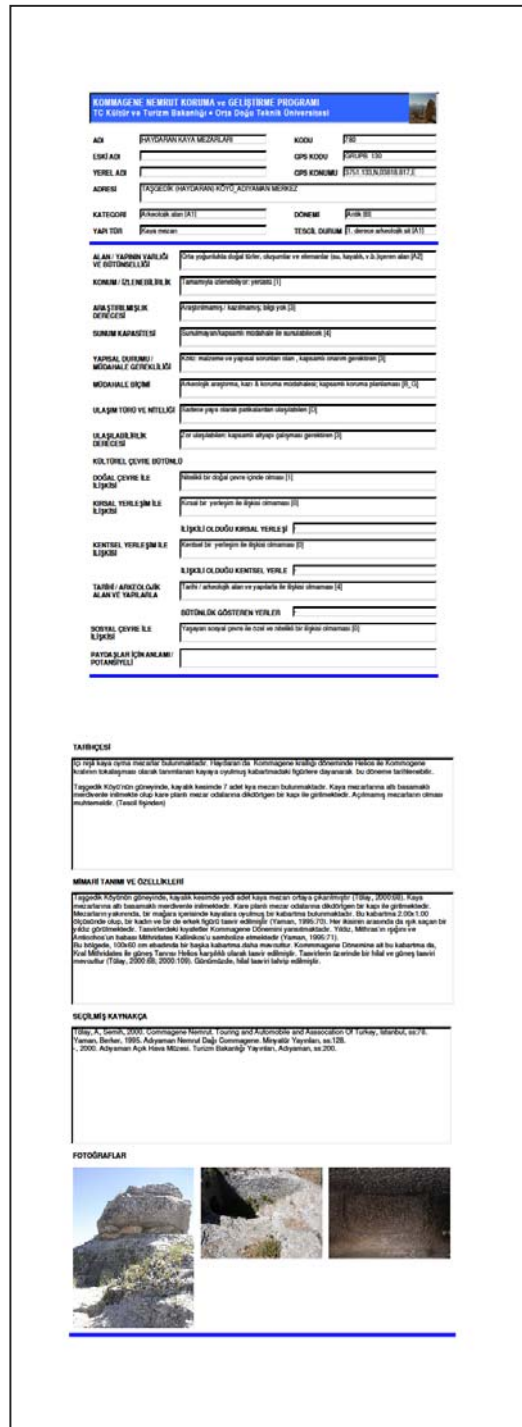

Şekil EK 2. 26

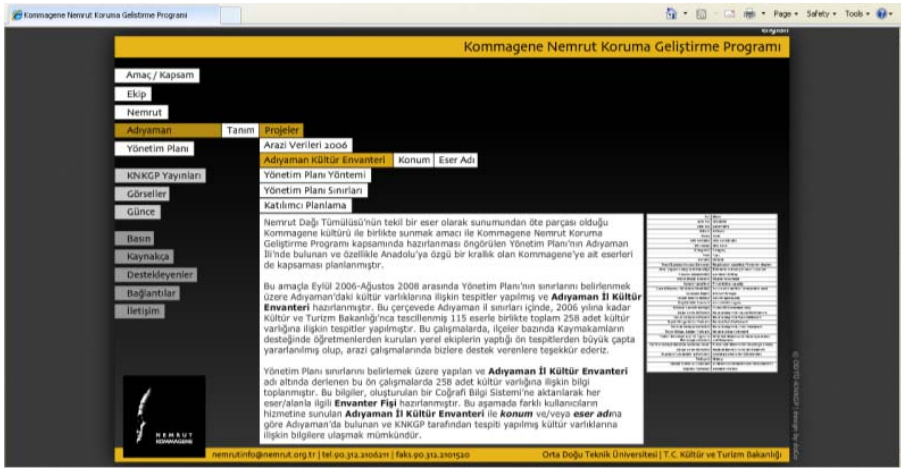
Şekil EK 2. 27

Şekil Ek 3.2. KNKGP Web Sitesi

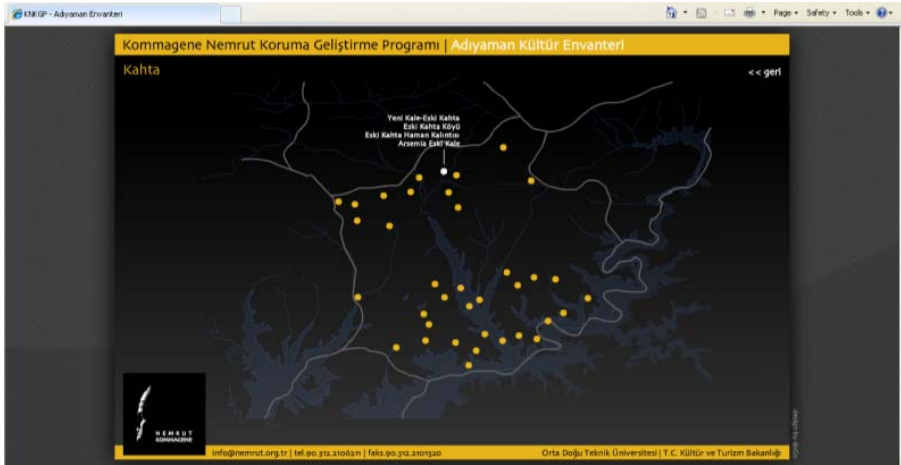

Şekil Ek 3.3. KNKGP Web Sitesi'nden Adıyaman Kültür Varlıkları Envanteri'ne erişim

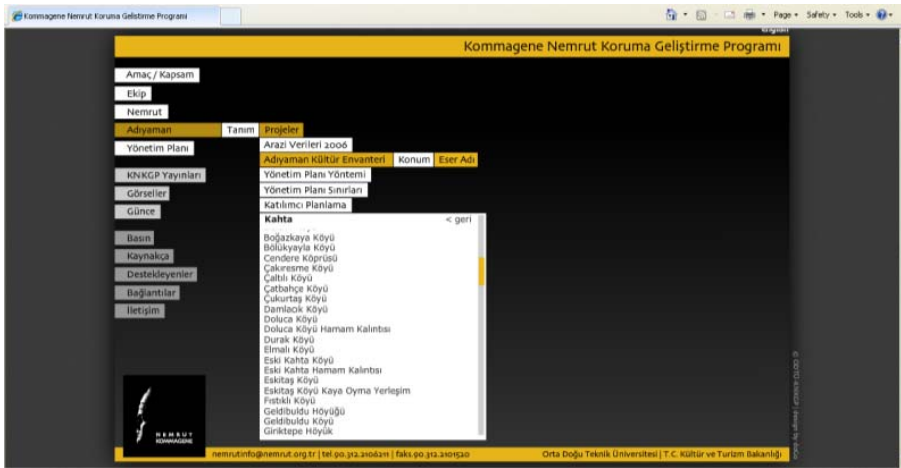

Şekil Ek 3.4. KNKGP Web Sitesi'nden Adıyaman Kültür Varlıkları'nın konumdan aranması – Kahta ilçesi

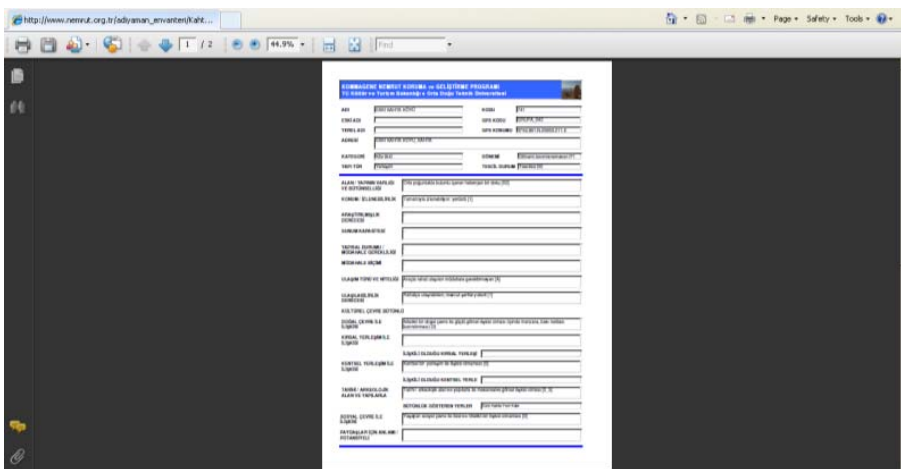

Şekil Ek 3.5. KNKGP Web Sitesi’nden Adıyaman Kültür Varlıkları’nın konumdan aranması – Eski Kahta Köyü

Şekil Ek 3.6. KNKGP Web Sitesi’nden Adıyaman Kültür Varlıkları’nın eser adından aranması – Eski Kahta Köyü

Şekil Ek 3.7. KNKGP Web Sitesi’nden Adıyaman Kültür Varlıkları Envanteri’nin görüntülenmesi– Eski Kahta Köyü

**TURİZM SEKTÖRÜ
MEHMET KEMAL DEDEMAN ÖZEL TEŞVİK ÖDÜLÜ**

Mehmet Kemal Dedeman
Araştırma ve Geliştirme
Proje Yarışması